Příloha B – Rozhovor s R1

Ráda bych se na úvod zeptala na informace týkající se třídy, kterou vyučuješ. Kolik zde vyučuješ ukrajinských žáků z uprchlických rodin a jestli máš informace o tom, kdy se do České republiky přestěhovali?

Učím ve 4. třídě. Ukrajinců je tam 8 z 21. Je to tak půl na půl kluci a holky, kdy jsou velice divocí z hlediska toho chování, ale zase na druhou stranu se dají dost dobře korigovat. Co vím, tak v této třídě přišli ti žáci hned jaře, že to bylo s tou první velkou vlnou těch Ukrajinců, co přišli.

Víš něco o životní situaci těch dětí? Dostávají se k tobě tyto informace?

Jak kdy, něco se člověk dozvídá bokem, ale většinou to, že tu přišli většinou maminky s těma dětma. Myslím, že u dvou z těch osmi vím, že je tady tatínek. Ale zbytek vím, z toho, co mi říkaly holčičky, že tatínek přijede jednou za čas, protože dělá domobranu. Je to různé, situace od situace. Pak je tady chlapeček, který víme, že maminka je od rána do večera v práci, a on je sám doma. Nikdo s ním jako není, protože to jinak nešlo, ale tam úplně si nejsem jistá, jak tam tatínek funguje nefunguje celkově, protože ten chlapeček je velice zvláštní a moc z toho osobního života neříká.

Jak se ukrajinští žáci projevují v porovnání s českými?

Právě u toho chlapečka, tak ten chlapeček se většinou všem straní, má už zautomatizované pohyby dopředu a dozadu. Vlastně začalo to až později, zprvu to tak nedělal... Takže takhle v podstatě jako by se uklidňoval, jako že se bojí. Je takový – a nejenom on, ještě někteří ostatní – že snad si jich učitel nevšimne, nebo jsou takoví skrytí a nechtějí se projevovat. Při výuce mi moc neodpovídají... To je jedna část – to je zhruba tak půlka. A druhá půlka jsou zase naopak velmi aktivní, snaží se, až moc, kluci jsou kluci, tak se občas rvou a tak.

Jak reaguješ při výuce na ty žáky, kteří jsou spíše v pozadí?

Otázka je, jestli je to z toho důvodu, že se třeba nechytají. Třeba u jedné holčičky vím, že je to z toho, že má pomalejší posun v té češtině, takže to nechápe. Takže v tu chvíli tam člověk pošle někoho jiného. Třeba vysvětlí jí to, nebo soused ji ukáže co a jak. Popřípadě člověk se snaží zapojovat i je, ale když hrajeme nějakou hru na tabulku a nechtějí jít dopředu, tak je radši nechám být. Že až budou chtít. Někdy jako člověk potřebuje asi i vycítit, někdy už jsem fakt i jako houkla, když jsem věděla, že to dítě se straní pořád a tak jsem si ho fakt jako vytáhla, „pojď to udělat“,

a pak ho člověk jako pochválí. Takže ta motivace i tou pochvalou na ty děti docela funguje. Kolikrát si samy třeba nejsou jistí, kvůli tomu jazyku, i třeba v matematice to mají dobře spočítané, ale protože se bojí, že by to bylo špatně, že ta odpověď není napsaná dobře, že neporozuměli zadání…

Kdy tito žáci nastoupili do této školy a jak probíhaly první dny po jejich příchodu?

Na jaře přišli do třídy, kde už byla paní asistentka, a ještě se vyučovala čeština pro cizince – u nás na škole je víc cizinců, takže se vyučovala čeština pro cizince jako předmět. A protože přišli loni, kdy už tam nebyla dostatečná kapacita, tak od března do června neměli tu češtinu pro cizince. Ale paní asistentka i paní učitelka v hodinách češtiny jim zadávaly přepis, různé hry a dělily si je na půlky – třída pracovala s paní učitelkou a paní asistentka měla Ukrajince, nebo se to prohazuje. Pořád byli v téhle třídě, jenom v té třídě se dělili na půl. Všechno probíhalo v jedné třídě.

Jak hodnotíš jejich úroveň češtiny? Jak si osvojují český jazyk?

Jsou tam diametrální rozdíly, nevím, čím to je. Možná tím, jak člověk je schopen se učit jazyky. Holčička, co je tady od začátku, tak sedí, moc toho nenamluví, má problém se vyjádřit. A pak jsou tady děcka, které nemají problém s vyjmenovanými slovy, tvrdými souhláskami, a tady ty věci, což už je vlastně nad rámec normální mluvy. Že to není už jenom ten mluvený projev, ale i ten psaný, takže oni už jsou někteří zběhlejší.

Čím si myslíš, že to je? Rodiči, motivací, výchovou?

To nevím, já bych řekla i osobností. Protože třeba do té jedné holčičky se mi za toho půl roku, co je mám, nepodařilo nějak jako do ní rozklíčovat, jak ona vlastně funguje. Já nevím, jestli to umí, jestli to chápe, jestli to nechápe, ona vždycky řekne, že jo, že všechno je v pohodě a pak test má úplně špatně. Anebo naopak, že jo a všechno je správně. Že jako je taková, mezi spolužáky se občas baví, zvlášť s tou ukrajinskou komunitou, ale třeba jinak se česky moc nevyjadřuje.

Jak se tahle holčička projevuje při výuce, interaguje s učiteli?

Ne, ona se většinou kouká dolů do sešitu, nebo nahoru. Občas třeba v matice, když skutečně ví, tak se potom hlásí. Ale za celou tu dobu, za celý půlrok se to stalo 4x. Že je to spíš jako ojedinělé. Že sice to má hotové, ale radši sedí a čeká, co bude dál. Že jako člověk ji musí vyzvat, tak mi to pojď ukázat, i když vidí, že ostatní děti to normálně nosí.

Vnímáš nějaké kulturní rozdíly mezi českými a ukrajinskými dětmi co se týče hodnot, zvyků, tradic apod.?

Třeba na kulturní rozdíly jsme narazili hnedka o Vánocích, když jsme dělali tradice. Jsme měli adventní kalendář na tradice, každý den

byla jedna tradice, a pak jsme si povídali o tom, jak je to odlišné a v závěru jsme došli na to, že mnohé ukrajinské děti neslaví Vánoce. Takže to bylo takové zvláštní.

A jak na to reagovaly, jak české, tak ukrajinské děti? Mě by zajímalo, jestli ty české děti přijímají tyto rozdíly, jestli je to obohacení toho kolektivu, nebo je tam odstup…

Já si nejsem úplně jistá, jestli je ti Češi k sobě tady přijali. Jakože už tím… Jako být to jeden, tak nějak do toho zapadne, ale tady jak jich je osm, tak oni si spíš dělají tu svou ukrajinskou část. A už jsem se setkala s tím, že si ukrajinské děti stěžují, že jim české děti nadávají a naopak. A jindy zase vidím, že jim jdou pomoct. Že je to tak navzájem, že občas nevím, jak to vlastně je. Že jestli skutečně splynuli v jedno nebo si dělají dva tábory. Oni totiž mají problém se domluvit celkově i české děti mezi sebou – mezi nimi jsou třenice, takže to jde těžko poznat.

A zajímají je tyto kulturní rozdíly? Reagují na ně pozitivně?

Spíš jakože ignor, že jako vlastně „co to“. Teda pravdou je, že když jsme se v hudebce bavili o státních hymnách, tak jsme si pouštěli českou a potom československou, a když už jsme v tom byli, tak jsme si pouštěli i ukrajinskou hymnu, tak to hodně těch ukrajinských dětí jako bylo rádo, že tam to bylo. Na tu humnu ty české děti byly takové jakože „wow, to je docela pěkný“. A ty Ukrajince bylo vidět, že je to potěšilo a že zpívaly, že tam mají v sobě tu hrdost. Jsou děti, které mi tu říkají, že se těší, až pojedou zpátky, že jakmile válka skončí, tak jdou zpátky. A pak tu jsou děti, co ne no.

Jak bys charakterizovala vztah mezi těmi dvěma skupinami?

U těch dvou je to spíš, že se oddělují. Že skutečně, jak jsou půl na půl, tak oni si udělají skupinku těch českých a z těch ukrajinských dětí… Je tam třeba holčička, co je původem Ukrajinka, ale tady bydlí, už delší dobu je v té třídě, takže ta je taková vlastně na obou těch táborech. Ona tady vlastně je už od první třídy. Mluví ukrajinsky, ale zase už i plynule česky.

Sehrála nějakou roli, když nastoupili do třídy tito ukrajinští žáci, že by jim s něčím vypomáhala například?

Na začátku byl na ní ze strany paní učitelky bylo kladené takové to, že by měla pomoct. Ale ona je tvrdohlavá. Co jsem zjistila, tak většina Ukrajinců jsou sví, že si musí jít za svým, a potom už z toho byla taková unavená, tak byla naštvaná na všechny a úplně nechtěla pomáhat. Ale teď, jak už se většina těch Ukrajinců osamostatnila, tak teďka spíš už jenom chodí s tím, že pomáhá třeba přeložit něco, nebo když jako je potřeba něco. Ze začátku byla takovým tím, za kým mohli jít, protože byla jedna z mála, kdo jim rozuměl.

A využíváš teď toho? Že když vidíš, že děti nerozumí, tak ji poprosíš o překlad a tak?

Jojo. Ale teďka už je to lepší, že tím, jak víc dětí rozumí a někteří rodiče se opravdu snaží, aby ty děti se učily doma, aby měly lepší češtinu, tak můžu používat i je. Už jsou takové děti, že ví, za kým si jdou pro pomoc. Že ví, že třeba Ženа umí česky líp, tak dojde právě ta holčička, která se moc neprojevuje, a poprosí ji, aby to šla přeložit. Anebo naopak, když někdo nedává pozor a je takový vykulený, co má dělat, tak někdo mu to radši rychle řekne ukrajinsky, než aby se mu to složitě vysvětlovalo česky.

Když zněla ta hymna... Reagovala si na odezvy těch žáků, snažila ses to nějak korigovat, nebo necháváš ty dvě skupiny, ať si vypořádají tady ty vztahy a kulturní rozdíly sami mezi sebou?

Jako já se do tady těch věcí snažím vstupovat a řešit s nimi, to moderovat tady ty věci, být takovým tím jejich průvodcem toho, co jak je. Kolikrát ty děti české z toho svého domova mají nějakou takovou tu averzi už vůči Ukrajině a Ukrajincům a pak to přenáší sem. Takže se s nimi snažíme bavit o tom, že je to jejich hymna a v tu chvíli máme mít stejnou úctu, jako když máme tu naši hymnu. Že vlastně pro ně je to stejně důležité jako pro nás.

Napadá tě ještě nějaká taková situace, kdy jsi zasáhla, kdy jsi měla pocit, že bys do toho měla vstoupit?

Takhle ten pocit mívám docela často. Protože už za toho třičtvrtě roku, co jsou spolu, tak tam ty vztahy jsou hodně vyhrocené na mnohých úrovních. Oni jsou hodně silný osobnosti i ty české i ty ukrajinské děti. Plus podle mě jedna z těch věcí je, že ta třída z poloviny je z ukrajinských dětí a z té české části jsou děti romského etnika, takže tam oni berou i podle mě tu nevraživost vůči sobě trošku z jiného hlediska. Takže v té míře se to snažíme s paní asistentkou korigovat, že každé to dítě má v té třídě jeho vlastní místo, že tam patří každý, a je jedno, ať už je to Čech, Rom nebo Ukrajinec. Že tam vlastně každý patří do té třídy úplně stejně a má tam stejné místo. A občas to funguje a občas to nefunguje, právě když se dospělá nedívají, tak to nefunguje.

Klasifikace – jaký je tvůj postoj k hodnocení, ke kritériím přísnosti klasifikace, k práci s chybou?

Já to mám asi jak kdy. Třeba co se týče matematiky, tak tam je obrovský rozdíl, toho odkud přišli, z jaké části Ukrajiny, nebo jakou měli školu. Takže tam byl problém jenom ten, jestli umí nebo neumí násobilku. Což ve chvíli, kdy české děti už násobilku umí, tak tím pádem jsme těm dětem dávali úkoly navíc domů, dostávali jako že se to musí doučit.

A pak se ty klasické příklady krát děleno plus mínus počítám stejně všem, ale pokud se jedná o slovní úlohy, tak v tu chvíli jim dávám buď slovní úlohu, kterou už jsme spolu několikrát dělali a popřípadě, pokud jim to člověk pořádně vysvětlí nebo si to s nimi projde. Protože pokud potom tam tomu skutečně neporozumí, tak by to člověk musel hodnotit jako špatně. Takže tam člověk jim nedává vždycky úplně to stejné, co těm běžným dětem. Vytvářím třeba dva, tři druhy testů většinou. Nebo i podle úrovní dětí, kde jsou, podle úrovně porozumění. Mám tam děti, které by byly nad, že na Ukrajině třeba už byly dál než teďka. Oni dostávají třeba těžší příklady, všechno. Když přišli nově, tak jsme byli rádi, že jsme si teprve ukázali všechno, co je co, ale teďka už si myslím, že za toho třičtvrtě roku se to slívá do jednoho, že za chvíli nebudou už ani ty různé testy.

Jak přistupuješ k závěrečné klasifikaci ukrajinských dětí?

To už potom neřeším. Ten test není jednodušší úplně o tolik, takže ty známky se většinou projeví tak, jak jsou. Ono potom člověk hodnotí nejenom testy, ale i práci v hodině. Takže ono se to tam potom naskládá ty známky potom podle mě odpovídají i těm známkám v tom globálu. Ale reálně i když dostávají známky, tak dostávají i nějaký komentář, k testu nebo tak. Tak hodnocení není jenom čistě známkou. To nově dělám u těch Ukrajinských dětí...

Byla si na to profesně připravena, že ti tady přijde dítě, které nemluví česky?

Vůbec. Já jsem vlastně na téhle škole měla loni páťáky a najednou mi tam přišli. My jsme měli jarní prázdniny, já jsem měla neschopenku asi tři týdny. A z ničeho nic mi oznámili, že mi přijdou v pondělí, co se vrátím z neschopenky, 4 děti. Super, ale já neumím ani rusky ani ukrajinsky. Ale ta třída byla víc zvyklá, že tam ty děti víc přichází a odchází. To bylo zajímavý, byla tam holčička přímo z Ruska původem, takže ta jim to zase překládala, pomáhala jim, ukázala jim ve škole, jak to to tu funguje, jak co vypadá.

Jak se změnil způsob výuky, práce v přípravě?

Vůbec jsem nevěděla, co dělat, zkoušela jsem, co a jak. Paní asistentce jsem dala nějakou práci, co s nimi dělala, někdy pracovali s námi, třeba v angličtině, tam není takový rozdíl. Zrovna loni tato třída odcházela na češtinu pro cizince, bylo to jednodušší v tom, že je tam systematicky někdo na to připravoval. Ti, co mám teďka, tak chodí na češtinu pro cizince až letos. Loni udělala velkou práci paní asistentka, že je naučila psát latinkou, nachystala materiály k učení, tabulku.

Vycházelo tedy ty aktivity z tvé iniciativy… Co vedení školy, podporovalo Vás něčím, že by vám doporučilo nějakou metodiku, uskutečnilo webinář, školení, konzultace?

Nepamatuji si to. Bylo to spíš takové: „teďka přijdou děti a nějak se tak jako starejte“. Jako my jsme byli vždycky zvyklí, že přijdou třeba jedno až dvě děti cizinci, kteří už třeba ale trošku česky mluví, protože ty rodiny se na to připravovaly... Loni holčička před ukrajinskou vlnou přišla z Ázerbájdžánu, takže tam byla už i nějaká práce s ní před tím, takže jsem zhruba možná věděla, co s těmi dalšími dětmi ve třídě. Ale přece jenom je rozdíl jedna a čtyři na tu skupinu.

A v čem to je jiné po tebe jako učitele?

Je toho víc. Člověk vlastně nevnímá jedno dítě a jeho jedny potřeby. Ale jsou tam vlastně čtyři a jedno dítě se podle mě dá v té třídě ztratit nebo lépe zabavit než čtyři. Protože když jedno nemá práci, tak kdyžtak kouká, nebo si řekne, ale čtyři už udělají skupinku a baví se mezi sebou. A člověk chce, aby když dělají něco s paní asistentkou spolu, tak aby byly u sebe, takže ony seděly spolu a pak když už nevěděly, co dělat, tak občas začaly do sebe šťouchat, anebo se začaly bavit a tím pádem rušily ten zbytek.

Sedí teď spolu?

Jojo, teďka už to jde. Teďka je to potřeba. Je jich tam 8 a pak tam mám jednoho českého kluka, který prostě musí sedět sám. Tím pádem mi vychází jeden cizinec na jedno cizí dítě a v tu chvíli tím pádem, když to potřebuji rozhodit, tak občas sedí dva Ukrajinci spolu nebo dva Češi spolu. Snažím se, aby seděli každý někde jinde. Protože v tu chvíli, když cizinec nechápe, tak Čech mu může lépe vysvětlit, co se má dělat, nebo ukázat, nebo co to znamená. První věc, když se mě dítě zeptá: „co to znamená“... Tak říkám: „tak se zeptej vedle sebe“. Pokud neví ten vedle tebe, tak se zeptej někoho ve třídě, a pak až buď za mnou nebo za paní asistentkou. A to docela začalo i fungovat.

A pomáhají ty české děti ukrajinským?

Jsou někteří, kteří vůbec. I kdyby skály padaly, tak nepomůžou a tak. A pak tam jsou tací, kteří jo, poradí, vysvětlí nebo pomůžou.

A snažíš se ty české děti povzbuzovat k tomu, aby pomáhaly?

Jo. Když odmítnou spolupracovat, tak někdy nechávám ty děti být. Protože vidím, že je uražený nebo něco. A jindy jdu potom za tím dítětem a paní asistentka a ptám se „a proč jako si ho odmítnul mu pomoct“. Někdy mu jde potom pomoct. Některé holčičky u nás ve třídě jsou jako své, takže se ještě o to víc urazí.

Zmínila si potřeby – jaké mají ukrajinští žáci potřeby? Vzdělávací, nebo jiné...

Oni potřebují jistotu. Tam úplně nejde o ty edukativní věci, co jsem zjistila, že je po ně na prvním, druhým, třetím, možná čtvrtém místě ta škola. Ale oni skoro vůbec nechybí. Do školy chodí pořád a jde vidět, že oni tam mají ty vztahy mezi sebou. Takže jenom co přijdou do školy, tak se baví ti kamarádi mezi sebou spolu. Jistota těch kamarádů, jistota toho, že můžou, kam někam jít. Vím, že měli obrovský problém, když první středu v měsíci začal houkat poplach, tak jsme kolikrát řešili, že se bojí, protože u nich to znamenalo to, že poletí bomba, jo, takže i než se odbouralo třeba tohle, tak to trvalo.

Co si s tím dělala v tu chvíli?

Když byli vyděšení, co se děje, tak jsem se snažila je uklidnit, jsme si jako povídali. Pomáhalo to docela. Tak jsme si snažili vysvětlit to, že to u nás znamená něco jiného. Což ve chvíli, když oni nerozuměli pořádně, tak to bylo těžké v tom začátku, ale pak už si začali zvykat. Teďka už neměli ani ty potřeby se někam schovávat, nebo se cukat, nebo tak. Tehdy se schovávaly. Tak tři měsíce to trvalo, vždycky se klepaly, když to začalo. Měly tendence odbíhat, že jako někam jdou, tady nebudou. Protože co aspoň mi někteří říkali, tak u nich to bylo to, že když začal tenhle poplach, tak oni se jdou schovat dolů do krytu i ve škole, že měli i do sklepa se jít schovat. Někteří to zažili.

Mluví děti o válce?

O přímo válce na Ukrajině informace od dětí nevím, neznám, ale vidím potom, jak některé děti říkají, co se děje teďka. Třeba jednomu chlapečkovi, protože sem přišla jenom maminka s dětma a najednou nežijí s maminkou, ale s tatínkem, protože maminka si tady našla někoho jiného. Takže tatínek přišel sem a staral se o děti.

Vnímáš, že upravuješ určitým způsobem obsah výuky v kontextu vzdělávání ukrajinských žáků?

Jenom třeba co jsem se setkala, tak bylo asi to houkání sirén a potom při doučování, když mám holky Ukrajinky bokem, a řešíme češtinu, tak jsou slova, která musím vybírat a dávám je bokem, třeba „zbraň, válka“. Abych jim to zbytečně nepřipomínala zbytečně, i když nevím, do jaké míry to oni tak berou nebo neberou, protože oni kolikrát se sami otevřou a začnou povídat. Jedna holčička začala z ničeho nic vyprávět, že ji přijede tatínek a pak zase za tři dny pojede zpátky, protože dělá… A teda nevěděla to slovo, tak jsme se snažili dopídit, co myslí. A myslela tím, že hlídá město, že je tam na Ukrajině a hlídá město. Pak vím, že v jiných ročnících tady ve škole se řeší to, že děti ani maminky nemají zprávy o tatíncích,

takže neví, co se děje, takže podle mě tady ty všechny věci jdou do popředí vůči tomu učení. V oblasti rodiny jsem to třeba neomezovala ty slovíčka, jsem to nezohledňovala, protože to by pak člověk musel zohledňovat i u těch českých dětí, kde se řeší rozvod a takové věci.

Jak probíhá výuka ukrajinských žáků v této třídě? Je zde přítomen s Vámi i další pedagogický pracovník, asistent pedagoga?

Oni mají normální výuku jako české děti, na tři hodiny týdně si je bere učitel češtiny pro cizince a zbytek mají stejně jako ostatní. A potom já i paní asistentka máme děti, které chtěly z těch ukrajinských, tak máme je ještě na doučování, aby rozvíjely slovní zásobu a mluvnici druhé, třetí třídy. Je tu ve třídě jeden asistent učitele na základě žáka českého, který má podpůrné opatření čtyři. Ostatní děti podpůrná opatření nemají. Asistentka funguje v celé třídě, protože poradny nakonec díky tomu, že tam byl tento žák plus velká skupina ukrajinských dětí, tak k tomuto žáku byl zapsán ještě na půl úvazek druhý vyučující ve třídě, takže my tam reálně potom... Takže tam jsme jako kdyby tři. Takže v tu chvíli je to tak, že většinou já učím a pan učitel prochází mezi dětmi, pomáhá těm Ukrajincům a tak dále, dle potřeby. Anebo se stará právě tady o tohoto žáka, dle potřeby ho vyvádí ven. Protože mnohdy potom narušuje ten žák výuku tak, že tam ani nemůže být, že je potřeba ho zklidnit, anebo potřebuje zase klid, aby se on sám mohl učit, že už je tam na něj moc velký hluk. A paní asistentka, když je tam druhý pedagog, tak se věnuje právě těm Ukrajincům a ostatním dětem s podpůrným opatřením.

Jak reflektuješ tu spolupráci s asistenty? Jak probíhá? Konzultujete spolu, co se bude dít apod.?

Většinou je to tak, že se o tom bavíme před hodinou, co a jak. Teď už to funguje. Předtím jsme měli do listopadu jinou učitelku a to úplně nefungovalo, protože ta naopak si toho chlapce s podpůrným opatřením vytahovala pořád, takže vlastně v té třídě nebyl. Takže v tu chvíli neprobíhala ta integrace do třídy. Ale takhle když tam jsou všichni, tak je to i pro mě osvobozující, že on kolikrát může pracovat sám a ten druhý pedagog se věnuje tím pádem ostatním dětem.

Dostali pedagogové od vedení školy třeba nějaké speciální materiály, pomůcky pro Ukrajince?

Pamatuji si, že jsme dostávali slovníček my i děti. Což jako je fakt super, když já neumím vůbec číst ani azbuku, tak jak se to máme jako naučit. Na češtinu pro cizince dostali svoje potom, ale bylo to: „co si najdeš, to si najdeš, to máš“. A pak už probíhá takový jako výměnný obchod: „hele my jsme s děckama… Já mám tady pro svoje Ukrajince tohle, můžu si okopírovat vaši písanku? Půjčíš mi tohle?“ První, druhá, třetí třída

dostala písanku, ale já když jsem měla páťáky, tak oni už písanku nemají, tak když jsem něco potřebovala, tak jsem si chodila okopírovat písanku od prvňáků nebo od druháků. Takže škola nenakoupila ani písanky.

Nějaká další spolupráce – je tady školní poradenské pracoviště, spec. pedagog. psycholog, zkrátka někdo, kdo by s tebou konzultoval edukaci a školní adaptaci těchto žáků?

Tak třeba mým dětem se věnuje jednou za čas paní psycholožka, že si je brávala bokem. Ale na doučování, což vlastně probíhalo jako další hodina češtiny pro cizince, že se domlouvali s vyučujícím toho předmětu na tom, co a jak bude dál, plus s paní učitelkou z češtiny, co u mě učí. A já jsem s ní pak konzultovala, když se mi nějaké dítě nezdá. Tak ona v tu chvíli víc individuálně s tím dítětem začala pracovat. Já jsem tam za ní šla třeba kvůli tomu chlapci, co se houpe. Co takhle se kýve, dopředu a dozadu a houpe se. Tam jsme shledaly, že se musíme setkat s maminkou. Ona si s ním promluvila a evidentně je to z toho, že on je sám doma. Že ho nikdo nezkontroluje, protože maminka vydělává peníze, je v práci od rána do večera... Takže potom je to jako těžké i pro něj, že on je jako sám doma. Takže jsem v kontaktu s psycholožkou.

A se speciálním pedagogem?

Vyloženě jsem nešla za ní. Paní speciální pedagožka předtím učila na prvním stupni (předtím tři a teď jednu hodinu týdně), takže ona říká občas: „nezdá se mi tohle"... Nebo já když se zeptám: „prosím tě, co si myslíš o…" S výchovným poradcem jsem nepotřebovala nic řešit.

Spolupráce s rodiči – je nějaká, jak probíhá, jste v kontaktu?

Některé rodiče jsem vůbec neviděla. Ani nějaký jakýkoliv kontakt krom toho, že mi omluví omluvenku, neproběhl. Třídní schůzky byly, ale nepřišli. Pak jsou ale i tací, kteří chodí až moc často, že třeba se jim nelíbí, jak známkuji jejich dítě. Tak dojde: „jak to, že naše dcera dostala takovou a takovou známku". A ještě mají potřebu – jeden tatínek měl potřebu radit, jak bych měla známkovat. Ale to byl jeden případ. Zbytek rodičů je spíš přes školní komunikační systém v kontaktu, když je něco potřeba, nebo přijdou na třídní schůzky. Tam se teda ptají na chování – známky říkají, že oni si přečtou…

Dostávají se k vám informace o životních situacích těch dětí?

Já s tím moc do kontaktu nepřicházím. Jenom třeba když se řeší škola v přírodě, jestli pojedou nebo nepojedou. Tak některé říkají, že nemůžou jet, protože nemají peníze. Ale jestli mají někde bydlení, to člověk úplně neví, s tím nepřicházím do kontaktu.

Všimla sis u dětí frustrace? Projevů stresu, traumatu, životní nejistoty… Zkrátka něčeho, co se týká jejich životní situace, co by ovlivňovalo jejich vzdělávání?

Spousta dětí ještě pořád teďka jsou strašně natěšené, že jak skončí válka, tak se vrátí. A ze začátku to bylo velké nadšení, ale teďka jak pomalu zjišťují, že to nebude tak rychle, tak jsou čím dál tím víc skleslí, jsou během posledních týdnů smutnější, ne tolik se teď projevují. Začínají podle mě si v té hlavně uvědomovat, že to nebude úplně ono, že to bude ještě na nějakou dobu. Další potom jsou i… Mám holčičku, která o vánočních i jarních prázdninách mi říkala, že pojede zpátky na Ukrajinu a vždycky když přijede, tak je taková jako… Když přijela po Vánocích, tak byla taková lehce rozhozená.

Snažíš se s tím něco dělat? Uzpůsobit výuku…

Spíš se ji člověk snaží věnovat bokem, třeba o přestávkách. Nebo zaonačit tu výuku tak, aby se to dítě třeba rozptýlilo, aby nemělo čas nad tím tolik přemýšlet. I když to je těžký, když ty otázky tam jsou… Ty některé děti vlastně nad tím přemýšlí pořád. Teďka mi jedna holčička pořád opakuje „proč já se budu učit češtinu, když já zase za chvilku pojedu na Ukrajinu? Zase se za chvilku budu vracet“.

Jak probíhaly první dny při příchodu těch dětí? Kdo jim ukázal prostory školy a podobně?

Počáteční adaptaci jsme měli za úkol my, třídní učitelé. Jako první, když přišli, jsme dostali papírky se jmény těch dětí, měli jsme na ně čekat u dveří. My jsme si je odvedli do třídy, ukázali jsme jim třídu, seznámili se s dětma. Pak jsme vybrali někoho – já jsem vybrala holčičku, právě tu Rusku, a šla s paní asistentkou a s těma dětma a šli a ukázali si školu, kde jsou záchody, kam se může, kam se nemůže, kam se chodí, kde budou mít skříňku s věcmi… A potom ty pravidla byly tak nějak za pochodu. V prvních dnech jsme se snažili je zapojit, ale spíš jsme jim dávali takový ten rozkoukávací čas. Pokud chtějí, ať pracují, když nechtějí, tak nechtějí. Ale pak už jsme to museli utnout, aspoň u mě ve třídě. Protože ony by nechtěly vůbec. Takže potom už to bylo takový „pojď, pojď si to zkusit s námi, vždyť to není tak těžký“.

Používáš reflexi po společných aktivitách?

Občas.

V jakých případech? Nebo jakým způsobem?

Já se snažím to, co oni vytvořili, tak oni odprezentují. Dávají si zpětnou vazbu společně, zhodnocení toho, jestli to má ten obsah, co to mělo mít. Co bylo zadání, co chybělo. Konstruktivní zpětná vazba. Nechávám děti, ať si dělají vlastní zpětnou vazbu, toho, co se naučily za hodinu, nebo

jak pracovaly. Mají ve třídě tabuli, kde mají seznam jmen, služba chystá seznam předmětů, který ten den mají a mají smajlíky (tři). Pokud tam někdo dává mračícího se nebo neutrálního, tak se snažím projít si s tím dítětem, co tam jako nebylo ono. Ale reálně nevím, reálně bych musela být superman, abych to zvládala dělat po každé hodině. Takže třeba jednou za čas, když uzavřeme nějakou větší látku, nebo když zbude na konci čas… Ale snažím se to střídat, nejenom, jestli se to naučili, ale jestli je ta hodina bavila, nebo jestli rozumí postupu v matematice, ne jestli to mají správně. Aktivity, kdy by se zaměřovali na své pocity, to jsem asi nikdy nezkoušela.

Spolupracují v některých aktivitách děti z Ukrajiny a české?

Snažím se o to, aby pracovali společně. Mají vlastně třídu, že jsou v Bradavicích. Mají třídu fixně rozdělenou na čtyři pracovní skupiny po kolejích po celém školním roce. A sbírají do vázy kamínky, jsou bodově hodnocení ne jako jednotlivci, ale jako skupina. Je hodnoceno a oceňováno to, jak funguje služba, jestli nosí dobrovolné domácí úkoly, jestli je mají správně. Podle toho, jak se chovají, tak můžou ztratit, anebo získat, jestli se hlásí. Ukrajinci se snaží. V mnohých skupinách jsou to ti, kteří se snaží víc motivovat. Podporují se navzájem. Samozřejmě jsou ve třídě kazisvětové, co říkají: „já to dělat nebudu“ a ruší to celé té koleji. Ale tak… Myslím si, že jsme se to snažili vyrovnat tak, aby byl v každé koleji aspoň jeden Ukrajinec. Většinou jsem se setkala s tím, že se Ukrajinci snaží. Ptají se a kolik jsem dostal bodů, kolik budeme mít… Pak se všichni zlobí na toho, kvůli komu potrestají celou kolej. Takže potom se ho snaží i víc hlídat. Není tam ale rozdíl, jestli jsou z Česka nebo Ukrajiny. Chtě nechtě musí spolu spolupracovat.

Teď v tuhle chvíli – vnímáš něco, co je stále problematické při výuce?

Pořád to tam podle mě drhne tím, že tam není ten jazyk. V přírodovědě, ve vlastivědě nemůžou jít dál, protože neznají ta slova. To je jedna věc a druhá. U některých ještě pořád to, že čekají, že se vrátí zpátky. „Proč bych se tady měl snažit, když půjdu zpátky.“ Ještě donedávna, ještě jak byly online výuky, tak o to víc to bylo – děti došly od nás ze školy a měly ještě online výuku ve své škole na Ukrajině, takže ještě to bylo takové, že víc se věnovali té online výuce. Jsou asi jiní, co by řekli něco jiného, ale u nás ve třídě jsou takoví docela šikovní.

Je něco, co ti výrazně pomohlo při práci s ukrajinskými dětmi? Nebo něco, co se ti osvědčilo, co jsi zjistila, že funguje?

Mně napadá jedna věc, že ono to jako jednou přijde. Že ono většinou… Oni k tomu jednou přijdou a pak to jako půjde, že u nich nastane

potom jako ten zlom a pak už jako najednou -. A někdy to trvá dlouho. Někteří přijdou a adaptují se celkem rychle a tím pádem se začnou rychle učit, všechno umí a tak. U někoho to přijde třeba za rok, nebo za nějakou delší dobu.

Příloha C – Rozhovor s R2

Na úvod bych se ráda zeptala na informace týkající se třídy – kolik vyučujete ukrajinských žáků z uprchlických rodin, a jestli máte informaci o tom, jak dlouho žijí v Česku?

Mám 23 dětí, z toho 5 ukrajinských dětí, které přišly na popud války. Dva žáci tu byli už loňský rok od dubna zhruba, dvě dívenky přišly taky v tom dubnu do druhé třídy, ale paní učitelka se rozhodla, že ji začnou znovu, takže tu jsou teď se mnou A pak mi přišel ještě jeden žák prvního září až. A pak tam mám ještě dva Ukrajince, kteří už tady byli s rodiči dřív, už tady byli od první třídy.

Jak probíhaly první dny po ukrajinských žáků?

Já jsem to nezažila, já jsem je měla od června. Ale co byl ten jeden Ukrajinec, to je takový modelový příklad poměrně... On přišel a velký problém s adaptací měl. Nevím, jak ty dívenky, které opakovaly ročník… Ale ten kluk, co přišel v září se adaptoval velice špatně. Prvních čtrnáct dnů ho vodila maminka do třídy. Oni přijeli natěsno v těch prázdninách, takže on neměl ani možnost se tady nějakým způsobem v republice, nebo v bytě, nebo v domově sžít. A probíhalo to tak, že jsme plačícího klučíka trhali s paní asistentkou z maminky z náručí. Takže to jsme teda tak nějak jako -. A celé vyučování sabotoval. Začalo se to velice rychle lámat a dneska je z něho nejšikovnější kluk ve třídě. Ta adaptace jako… My jsme si ho víc všímali, ale spíš jsem jako těch prvních čtrnáct dnů, i ty dívenky, co přišly z té druhé třídy (protože pro mě byly nové) -. Hodně jsme si dopomáhali i těmi Ukrajinci, ti dva žáci, kteří tady jsou jako dlouhodobě s rodiči. Takže takové ty jazykové pokyny oni si překládali jako jo. Pracovali zároveň s námi, to ano. Ale v té druhé třídě na začátku – tam je to tak, že tam ještě pořád ta technika čtení se brousí a technika psaní. Oni nemají zafixovaný písmena, tvary písmen, takže tam není žádné učivo, co se týče nějaké náročnosti, jak děláme třeba už teď. Už máme tvrdé a měkké souhlásky a tak, takže tam nic takového nebylo, oni postupně teda se velice rychle adaptovali a porozuměli základním pokynům. Pravda je to, že dva z nich o prázdninách byli na táborovém kurzu češtiny. V jedné rodině maminka i babička mluví jenom ukrajinsky, ale v těch ostatních rodinách je aspoň někdo (většinou tatínek), který tady byl, mluví trošku česky a oni sem přijeli. Od všech těch dětí – kromě jednoho, takže jedni jsou úplně čistě Ukrajina. Ale tak jako v rámci dorozumění si porozumíme, já pochopím, co mi chce maminka říct a ona taky. Takže s tou třídou šli, ale neznámkovala jsem je ze začátku. Mám paní asistentku, takže paní

asistentka hodně se jim tam věnovala – kromě žáků, které má na starosti, kteří mají ty podpůrný opatření – kvůli nim tam je v té třídě – tak těm se věnovala taky, ale hodně se věnovala i ukrajinským žákům. A chodili na doučování ráno.

Kdo měl za úkol jim ukázat např. prostory školy?

Já jsem je dostala od paní ředitelky s tím, že oni už tady byli na přijímacím řízení a paní učitelka je provedla i s rodiči. Takže já už jsem jim neukazovala tělocvičnu nebo takto, ale čekala jsem je vždycky ráno před školou, tak aby vlastně (potom už chodili bez rodičů), tak aby trefili. A hodně teda si pomáhali, oni si pomáhají hodně navzájem. Když jede něco ví, nebo umí, nebo zná, jak to tady chodí, tak to tomu druhému nebo těm ostatním přetlumočí, nebo si to řeknou. Takže když jeden opravdu vnímá česky, tak aspoň vnímá pasivně, tak oni už podle toho se chovají ostatní. Nebo oni si to mezi sebou řeknou, tím, že je jich pět… Takže takhle to fungovalo, co se týče třeba pokynů. Pravda je to, že oni na začátku byli takoví poměrně daleko klidnější, než jsou teď. Byli tady noví, tak koukali a tak.

Jaká mají podpůrná opatření?

Mají podpůrné opatření jedna. Všichni. Mají nárok podle zákona na roční češtinu pro cizince v rámci vyučování ve škole, dvě hodiny. Probíhá to teda tak, že paní učitelka, co to má, ona má takzvanou češtinu pro cizince, vezme si prvňáky, druháky – ukrajinské děti, ty, co přišly a nejsou tady dýl jak rok (oni mají rok od vstupu do naší školy nárok na tu češtinu pro cizince), a to je speciální pedagožka, ona si je vezme zvlášť na dvě hodiny v týdnu. Pracují hlavně se slovní zásobou, protože to je u nich největší problém. Protože oni těm pokynům poměrně rychle porozumí, ale pak ty pojmy už musíme doladit, i v rámci vyučování (to se netýká jenom češtiny pro cizince). Takže to je PO1 ze zákona jako dané.

Ve třídě mají nějakého asistenta?

Ne, ne. Oni nemají asistenta. Tam učím já a je tam jedna asistentka, která je pro děti, které jsou s PO3. To jsou naše normální děti běžný. Ale paní asistentka je teda velmi schopná, ale musím říct, že v současné době – teď máme konec února – tak oni nepotřebují žádného asistenta. Já teda možná jsem výjimka ve škole, ale oni teda patří mezi nejchytřejší žáky ve třídě. Velice šikovní. Rodiče mají – nechci říct enormní – ale hodně velký zájem. Když chybí, tak zájem hned dobrat učivo, prostě komunikace perfektní. Zajímají se o výsledky, když na ty děti čekají venku, tak se zeptají „Co náš Paša?“, jo. Ale oni jako mají v sobě hodně velkou takovou… Já mám teda fakt skupinku, která šlape, velice dobře. Já teda, kdybych je tam neměla, tak já možná... (smích) Ne, opravdu jsou moc šikovní. Mají zájem

o učení. V češtině samozřejmě jsou problémy. Ale to jsou specifický problémy, který v té češtině nastanou, když bereme tvrdý měkký souhlásky, prostě oni to jinak měkčí, jinak to mají v té ukrajinštině… Ale oni se snaží, strašně moc. A matika – oni jsou úplně výborní, úplně výborní, to teda fakt – na logický úlohy jsou šikovní moc.

Jak v prvních dnech ukrajinští žáci interagovali se spolužáky? Jak reagovali na nový kolektiv? Projevovali zájem se seznamovat...?

No neřekla bych. Jako já myslím, že do toho kolektivu… Jako naše děti měly daleko větší zájem o ně. Oni přišli a koukali, jo, ale ty naše děti „ahoj, a tady máš, tohle si nachystej". A vůbec nebyli vytlačeni z kolektivu, vůbec mě to nepřipadlo… Ke mně měli jako takový trošku rezervovaný přístup. Ty naše děti prostě byly zvyklí s každou maličkostí, když nerozumí, tak přiběhnout. A tady tyto jsem musela se koukat a když třeba se někde zasekly, tak jsem musela já za nimi. Ony než si zvykly s problémem přijít, tak to trvalo… Tak bych řekla, že v tom kolektivu vůbec nejsou bokem, naopak bych řekla, že tam mezi nimi jsou… Ti dva hoši jsou takové docela i vůdčí typy. (smích)

Myslíte si, že to, co prožili – faktor války a migrace – je ovlivňuje nějakým způsobem, který by se projevoval při vzdělávání?

Já bych řekla, že tady u té skupinky se to neprojevuje vůbec. (smích) A vím akorát to, od jedné panenky, že teda babička byla ještě na Ukrajině a holčička těžce prožívala, že tam babička zůstala. Protože ona pořád o ní mluvila. A pak ta babička přijela na Vánoce a ona ta panenka byla hrozně ráda, i celá rodina to vypadalo. A já říkám: „a odjede babička?" „No, že babička asi odjede." (smutně) Ale zůstala tady a ta holčička se naprosto… Ona teď jako tak září (úsměv). A vždycky když jako – třeba dneska zrovna jsme měli… Jako v pracovce jsme dělali pomazánku a tak. A ona říká s nadšením: „to já umím od babičky!" Jo, takže docela jako… Ale ty dvě rodiny tady mají tatínky, takže jako -. Ale řekla bych, že žádný trauma u těch dětí nevidím zatím, nebo mám je denně na očích, čtyři pět hodin a neřekla bych. Buď jsou malí možná ještě, že možná ještě ten věk není takový, že by chápali vlastně tu hrůzu, co se tam děje, a rodiče jim o tom doma určitě nepovídají.

A všimla jste si některých projevů, jak to třeba zpracovávají, zvládají…? Některé děti si třeba hrají na válku…

Ne. Ne.

A mluví třeba o tom?

No, nemluví o válce, určitě nemluví, nebo o tom, co se tam děje. Ale já teda jsem hned na začátku… My děláme v prvouce téma naše vlast a tak, takže my jsme mluvili o České republice. Ale já jsem jednu hodinu si

vyhradila i na Ukrajinu, a to je strašně potěšilo. Moc. Takže hlavní město (s nadšením), a co se tam pěstuje, to obilí a prostě takové věci… A hymnu jsme si pouštěli ukrajinskou a takové… Ale musím teda ještě podotknout, že tam mám dva Vietnamce, takže jsem neošidila ani Vietnam (smích), jo. Aby ty děti vlastně měly takový pocit vlastně -. Víte, já jsem to nikdy v životě nezažila, tohleto je pro mě jako nóvum hrozný. (úsměv) Ale cítím na těch dětech, když -. Nebo třeba já něco řeknu v té ruštině, protože já jsem se rusky učila - oni to mají velice podobně v té ukrajinštině – tak oni jsou strašně potěšeni (úsměv), oni prostě jsou takoví jako (ukazuje emoci štěstí, úsměv) – hned se rozzáří tak jako docela bych řekla. Ale neřekla bych, že tato skupinka nebo tady ty menší děti… Já to trauma tam nevidím. Ani na chování, ani na výsledcích.

Ptají se třeba spolužáci na to, proč migrovali?

Ne. Ne.

Válka tématem ve třídě tedy také není…

Ne. Ne.

A některé věci související s tou jejich současnou situací, typu hledají bydlení, nebo vytváření zázemí – mluví o tom?

Nemluví o tom, ale jako třeba to vím od rodičů… Ale neřekla bych, že třeba sociálně strádají, když třeba vidím jejich oblečení. O třech vím, ve kterých domech bydlí tady. Takže jako neřekla bych, že děti sociálně strádají – i podle svačin třeba to poznáte (smích), nebo podle toho, co to dítě si nosí. Takže bych řekla, že všichni mají to sociální zázemí poměrně stabilní a tam ti rodiče opravdu velmi bych řekla – daleko více než čeští rodiče – na to dítě tak jaksi dohlíží s tím učení. Teda já mám ten pocit, že chtějí, aby to dítě bylo... Aby to dítě se tady nějak zařadilo. Že to je daleko… Že vysvětlovat, že když se bude učit, že se bude mít v životě líp, tak jako... (smích) Tak na tyto děti to nefunguje – nebo možná jim to doma říkají jinak (smích), to nevím, jak to tam komunikují… Ale vidím to na nich, že teda oni opravdu jako šlapou. A když řeknu, že přijdou na doučování, tak oni prostě nastoupí. Naše děti řeknou, že přijdou a nepřijdou. (smích)

Jaké jsou vztahy mezi rodiči, školou a vámi? Spolupracují rodiče?

Určitě. Tam ta spolupráce opravdu... My přes ten školní systém tak vlastně komunikujeme velice dobře. Oni když to napíšou v ukrajinštině, tak já to pochopím. Já jim odepíšu česky, oni to pochopí taky. Protože my teda máme pokyn tady ve škole komunikaci vést v českém jazyce. Pokud by opravdu se vyskytl problém nějakého rázu závažnějšího, nebo něco... Máme tady dva učitele, kteří mají vystudovanou ukrajinštinu, tak by se

to asi pořešilo takto jako. Ale běžnou komunikaci školní s nimi máme vést v českém jazyce. Nevím, jestli je to pokyn ze shora, ale jako asi je to správně.

Je jich tady tolik, tak se to asi i využije…

Ano, no…

A když jste mluvila o tom, že jste zařadila výuku o Ukrajině -.

No, to bylo v rámci prvouky – tam byla Česká republika, naše vlast – a já jsem řekla, že ne všichni tady máme svůj domov, a že někteří prostě jo pochází z Ukrajiny, někteří mají Vietnamské kořeny.

A jak vás to napadlo? Proč jste -

No napadlo mě to! Jako tak normálně! (smích)

Ono to jako není povinnost. Jaká byla ta vaše motivace? Proč to zařadit?

Není to povinnost – ne. No jako rozhodně, aby se tady cítili dobře! (rozhodně, samozřejmě, hlasitě) Jo, protože jako... A zase si jako zastírat něco, že jsou tady jako doma, že tady musí mít hlavní město Prahu a naše nejlepší město je Brno – to je! (smích) Jo, prostě… A někteří teda jako mně řeknou, že maminka teda že se chce vrátit nebo tak, ale – jsou tady spokojeni, ale já tady s tímto... Ale říkám, mám tady holčičku, která teda dobře zpívá, a která třeba koledy nám zpívala ukrajinské nebo prostě i písničku tak občas jako, když máme tu hudebku. Já teda moc hudebku teda nemám jako zvlášť, protože tím, že tam jsem celý den, tak já to tak prolínám a mám tam piano ve třídě, tak prostě na chvilku každý den, nebo jak si to tak... Ale ona teda dobře zpívá, ráda zpívá. A jsem ráda teda, že nám zazpívá ukrajinsky, je to úplně něco jiného. (úsměv)

A jak na to reagovali žáci?

Normálně – vůbec to neřeší. Vůbec to neberou, že by to nemělo tam patřit. To oni jsou ještě malí, protože když se jim to dobře podá, tak oni to berou jako automaticky a samozřejmě. Já jsem si ještě pořídila, i když jsou to druháci, do třídy mapu světa, takže to jsme si jako ukazovali vždycky. Je to politická mapa, takže barevně to tam mají, takže oni ví, kde je Kyjev, ví, kde je Vietnam. Aspoň teda takový – sice střípky – ale jako zase tvářit se, že ty děti jsou normálně Češi, tak to ne. Já si myslím, že jako nejsou, nebo budou asi, že jo, ale to je jedno. Ale jsou teď malí a když jsou tahle přesazení, tak musí mít pocit, že teda třeba někdo je chápe ještě nebo -. (smích) Že ten domov jim nebereme vůbec nebo tak. (nadšeně) Jako mně překvapili třeba, jsem řekla, „to je největší vývozce obilí... Děcka, co řadíme mezi obilí?“ Jo, tak jako takhle přirozený to je...

Všimla jste si, že ty děti vnímají nějakou kulturní odlišnost, anebo to braly automaticky?

Hmm, neřekla bych.

Zajímaly české děti informace týkající se Ukrajiny a Vietnamu, to, odkud spolužáci pochází, kde žili? Měly zájem o tato témata?

Určitě, ano. Ony to prostě vyslechnou. A jednak ty děti... Říkám, i přes ty písničky, oni poslouchají tu holčičku, a tak jako se zeptám, o čem zpívala. Tak aby nám to aspoň trošku česky řekla. Jako já nemám s nimi vůbec žádný problém, ani s rodiči, já teda mám buď štěstí (smích). Asi mám štěstí, no. Já je beru takhle normálně jako všechny stejně. Oni mají zájem. Oni když něco neumí, tak maminka je prostě do té školy nebo na to doučování pošle. A vím, že hlavně oni v rámci té prvouky, oni se naučí, že je to pták, ale takové ty názvy jako je vrána a kos, tak to si musíme vysvětlit právě na tom doučování. Protože to pojmosloví – borovice, smrk a tak – tam samozřejmě tápou. Tady tyto věci určitě beru v potaz i potom co se týče klasifikace. Protože oni nemůžou, že jo... Oni to i slova, když mají napsat nějaké „di, ti, ni", tak oni třeba vůbec neví, co to znamená. Oni opravdu jsem zjistila, že to měkčení jako neslyší, nebo slyší to jinak. Oni když to má stanovený pravidla, tak oni jsou schopni to pravidlo se naučit a aplikovat. Takže když jsme měli „U" na začátku slova nebo uprostřed, tak oni se naučí pravidlo a jedou. Ale toto je takový trošku těžké, jsem zjistila, to učivo. A že toho bude víc. Oni ten slovosled trošku v té větě -. Ale já teda ty jedničky jim dávám s velmi dobrým pocitem, velmi dobrým. (smích) Protože prostě – čtou dobře... Já jsem úplně zírala, co jsou schopni se naučit, tu latinku psát nebo prostě číst a číst s porozuměním hlavně – to je prostě – že jo... A oni už jsou zvyklí. Taky tam mám šikovné ty naše děcka, to jako nemůžu říct. Ale okamžitě zvedne ruku, když neví, co to je to slovo. A to dělají teda často. To jsou slova, která my běžně používáme, ale oni teda opravdu neví. Ale jako zvykli si, takže to je dobře, že zvednou tu ruku, když neví co...

Všimla jste si nějakých specifických potřeb těch dětí? Něčeho, v čem se liší od ostatních?

No. (přemýšlí) Liší se asi v tom, že oni mají tendence sdružovat se společně. Je jich pět a tam je naprosto vidět markantně, že když se chtějí s někým poradit, tak spolu. O přestávce totéž. Mluví spolu ukrajinsky. Ale pravidlo ve třídě zní „na učitelku česky". Oni s tím nemají problém, že oni by se museli přemáhat nebo já nevím něco. Ale mezi sebou mluví ukrajinsky. Ale říkám, mají tendenci držet při sobě hodně. Ale vzdělávacích potřeb... – Když něco neví, tak jde za tím svým.

Necháváte je tak, nebo se snažíte, ať spolupracují i s ostatními?

Nechávám je tak. Oni spolupracují s ostatními, ale v okamžiku, když třeba dělají něco ve skupince, tak si to rozhodím já. Ale v okamžiku, když

mají hodiny výtvarky, tak oni ví, že si můžou sednout, s kým chtějí, protože na tu běžnou výuku jsou rušivý elementy. Takže mám takový zasedací pořádek, i když někdo proti tomu brojí, ale to je celkem jedno, to je můj problém -. Ale když mají tohle, tak oni tak k sobě hodně -. Ale oni potom jsou hrozně silná skupina, taková jako bych řekla i intelektuálně, když to tak vezmu, na tu práci. A i jako povahově. A tam ti pánové – nevím, jak tam funguje ta kultura na Ukrajině – ale tam teda ti kluci bych řekla mají jinou výchovu než ta děvčata. Jsou dominantnější. Nebo tak – běhají, křičí o přestávce, to je normální. Oni nedělají nic, co by bylo nehezkýho. Takhle, to, že se sdružují není proti nikomu. Takže já nemám důvod tam zasahovat. Kdyby si skupinka na někoho zasedla, vytipovali by si někoho, ale oni jako ne. Třída opravdu i tak drží pohromadě i včetně tady těchto dětí ukrajinských. Ale to seskupování – asi je to normální, jsou tady chvíli, pořád ještě tady koukají.

Všimla jste si stereotypů nebo předsudků? A čím si to vysvětlujete?

Ne. Oni jsou malí a myslím si, že pokud jim nedám šanci... Já jim to v rozumné míře, v náhodné situaci na něco co narazíme v článku v čítance, nebo jim čtu příběhy dětí. A vždycky, když na něco narazíme, tak si to prostě nějak vysvětlíme nebo řekneme, jak to má fungovat. Dokonce jsem schválně vybrala knížku od Březinové, jmenuje se to Začarovaná třída myslím. A tam do třídy přijdou romské děti. Je to velice pěkně napsané. Já tam mám dvě Romky. Takže jsem zvažovala, jestli jim tu knížku číst, ale tam je to strašně příjemně napsané. Byl tam malý kulturní konflikt v té knížce – ony to pochopí ty děcka, že jsme jiní, ale pokud se to bude odmalička bude -... Já si myslím, že šance pro tyto děti je naprosto maximální. V deváté třídě, tam je puberta, tam si myslím, že rivalita a soupeření děvčat může být, ale tady teda ještě ne. Já tam mám i jednoho z Brazílie, z Vietnamu, dvě Ukrajinky, co tu jsou dlouho a teď těch pět nových Ukrajinců, dvě Romky. (smích)

Pracovalo se nějak s žáky s multikulturní výchovou před příchodem Ukrajinců?

Ne, já jsem je dostala v červnu. Paní učitelka prvňáčků onemocněla, takže od června jsem tam byla na zástup a už ani nenastoupila. Ani nevím, jestli s nimi něco probírala nebo neprobírala. Fakt je to, když se to dělá v běžných situacích, protože oni nepochopí, když jim něco přednášíte. Ta knížka mi velice pomohla, tam ta třída na ty cikánské kluky hleděli, tak jako jsme si to... Ale neberou se, že by byli odlišní, že by byli někdo jiný, nedělám mezi nimi rozdíl. Paní asistentka má ty PO3, takže ona ty

nejslabší si pořeší a já potom, když něco říkám, na nějaké slova narazím tak: „Rozumíme si?“ Oni na matiku jsou výborní. Tam ten jeden obzvlášť.

Jak hodnotíte jejich úroveň češtiny v současné době?

Co se týče čtení, čtou s porozuměním. Mají problém s výslovností, pletou si ř, ž, č, i když diktuji, ale nepovažuji to za chybu. V komunikaci bez problému, rozumíme si. Oni teda mluví v jednodušších větách, rozhodně. Nebo heslovitě – teda to asi není ten nejsprávnější výraz – ale jednoduše, jednodušeji. Sem tam si děti mají přečíst jednu knížku a něco málo o tom říct. Dneska jsem měla právě toho Ukrajince – jako ten mluvený projev nesouvislý. Ale neomezuje je to v komunikaci. Se spolužáky si povídají. Ale pro ně je to něco nového, že si mají stoupnout před spolužáky. Já to chápu. Ani ten sloh – my jsme teď dělali popis kočky – tak ani ty naše děti neumí mluvit souvisle třeba. „Jaké má oči?“ „Žluté.“ Jako když to nakopnu, tak to dítě to dořekne. (smích) A tyto obzvlášť, ale to nevadí jako. Komunikují bez problému, domluvíme se vždycky, kdyžtak si to nějakým způsobem... Třeba se rozhodně obrátím na ty, co jsou tu dýl. Třeba kvůli nějakému slovíčku.

Dva Ukrajinci tu byli delší dobu – zajímalo by mě, jakou sehráli roli během školní adaptace nových žáků, při výuce?

No. Do té doby, než přišli, byli jako celkem – dobrý. (ironicky) Ale jak přišli ti Ukrajinci, tak oni strašně ožili a snažili se jim dělat průvodce. (nadšeně) Rádce! Asi tak. V té chvíli se přesunuli tady z toho Brna někam na Ukrajinu. (smích)

Využívala jste toho při výuce?

Určitě. To na těch dětech poznáte, že neví – všímám si, jak prostě kouká těma očima, teď jako co. „Nerozumíš?“ Teď jako se zarazí, tak pomůže někdo další. Ale to už je teď minimálně, minimálně... Oni opravdu nasávají každý den slovíčka. Názvy stromů – dvakrát jsme se sešli, prostě na kartičkách slova stromů, a to bylo hned. Rychle se učí.

Využívala jste k výuce nějaké speciální učebnice, pomůcky, materiály pro výuku ukrajinských žáků?

Měli jsme, ale bylo s tím strašně moc práce a zjistili jsme, že ty děti to strašně rychle pochopily. (smích) Měl jsme rodinu, školu, zvířata, barvy a tak – obrázky a nápisy, zatavené ve fólii. Mám to, ale je to teď poměrně nevyužité. Oni velice rychle se učili. To jsem si chystala já. Protože než bych něco nahledala, tak pro mě je to rychlejší. (smích)

Poskytlo vedení školy nějaké učebnice pro cizince?

Dostali jsme brožovaný výtisk nějakých příběhů v ukrajinštině a oni, když mají hotovo, tak ví, že si můžou pro cokoliv do skříňky zajít. Někdy

si vezmou tedy tyhle svoje texty. Ale ve většině případů využívají encyklopedii, nebo knížky o zvířatech a tak.

Jak jste reagovala na to, když přišli Ukrajinci? Byl to šok pro vás, bylo to náročné ze začátku?

Spíš jsem měla obavy já sama, který jsem si probírala v sobě – jak to bude? Protože představa, že mám dítě, které mi nerozumí, jak jsem si myslela, tak mě docela -. To vyučování, pořád jsem byla taková sama nejistá, jak k nim přistupovat. Protože já jsem nikdy takové dítě ve třídě neměla, takže to bylo hodně opatrný. Snažila jsem se ty děti moc nevyvolávat ze začátku, a ony se taky ze začátku nehlásily moc. Protože byly nejistý. Nevím třeba – já mám docela rychlou dikci, když povídám, takže ony než si zvykly na mě taky, tak to trvalo nějak. Ale neřekla bych, že se bály. Ten kluk, co přišel v září asi ano... Ale tam byl spíš strach z prostředí a od maminky pryč a nevím, do jaké míry se tam ta válka podepsala, tak nevím jako, co tam prožil. Ale dneska je teda v pohodě, to teda musím říct, fakt. Ale trvalo to já nevím, měsíc, měsíc a půl...

Jak se to projevovalo? Nebo o co tam šlo?

No, on ve vyučování vůbec nemluvil, vůbec na nic nereagoval. Plakal, prostě slzy na krajíčku. Upnul se na chlapce, který tady byl už od dubna a toho si hned našel. Upnul se na něj a toho spolužáka to samozřejmě to začínalo rozčilovat, protože pořád něco, pořád za ním běhal jak pejsek. On tím, že tady byl a byl adaptovaný... A teď on začal prostě pořád plakat, sice tiše, ale pořád byl duchem úplně jinde. Ale čím víc jsme na něj mluvili, tím to bylo horší. On potřeboval asi opravdu sám v sobě si to zpracovat podle mě a usadit se, než začal nějakým způsobem komunikovat. Nebyl komunikativní, vůbec. Ty dívenky, oni všichni přišli v tom dubnu – dvě absolvovaly o prázdninách ještě ten kurz češtiny a ten, co přišel v tom září, ten teda opravdu jsme říkali, že nevíme, jak to budeme dělat. Protože jednak to byl i náročné na psychiku pro učitele. Oni ani neměl pocit, že by tu hodinu měl nějak strávit tak, jak ti ostatní. Neustále se vrtěl – co vrtěl, to je to nejmenší. Dobře, tak jako když je nový, tak si půjde dozadu a já nevím, co všechno... Ale nejhorší bylo, když si sedl na kraj stolu a plakal. Neplakal nahlas, ale bylo to hrozně pro mě nepříjemné, moc. Já jsem nevěděla, co dělat. Když jsme na něj s paní asistentkou promluvily, tak vůbec nereagoval, nebo to možná bylo až kontraproduktivní. Ale než se teda sám tak jaksi, tady, nějak, jo (ukazuje na hruď). Možná i doma... Maminka je teda velice trpělivá. Dvakrát musel přijít tatínek ráno, aby maminka mohla odejít. S paní ředitelkou jsme byly dvě, já a paní ředitelka jsme tahaly chlapečka mamince z náručí a to byly hysterické scény. Když už jsme teda zavřely třídu a maminka odešla, dvakrát říkám

tatínek musel přijít, tak říkám, pro něho to nebylo vůbec nic. Protože on nevnímal vůbec, co se děje. Ale tak nějak... Já se mu ani nedivím, pokud je někdo nějaký introvert nebo citlivější, tak to musí být -...

Nastaly tam ještě nějaké další překážky?

Neřekla bych. Oni jsou velice živí o přestávkách, ale nejenom oni. (smích) Oni jsou dva Ukrajinci a tři holčičky, ty holčičky jsou úplně úžasné slečny.

Vnímáte nějaké edukační bariéry?

Ne.

Co si myslíte, že pomohlo těm vašim dětem?

Já nevím. (smích). Pravda je to, že nevím. Já ke všem přistupuji stejně, jo. A to bych řekla, že je i kvůli našim dětem. Protože ony jsou velice citlivé ty děcka. V okamžiku, kdy já začnu se víc věnovat Ukrajincům, to prostě poznají, že někoho upřednostňuji, někomu se věnuju víc, nebo tak. Ale neřekla bych, my s tím nemám vůbec žádný problém ve třídě, takže děti jsou v pohodě, v klidu, mají velice milé rodiče – to teda musím říct, že většinou ty maminky... Před Vánoci jsme měli výrobu svícnů, takže tam přišly. No a já učím ještě ve třetí třídě výtvarku. A ještě – oni nebyly takoví jako – teď hledám to správné slovo – povýšení, namyšlení, nevyžadovali pozornost, nebo tak. A teď v té třídě je chlapec, ten přišel včera, a to jsem si říkala, že teda chudák paní učitelka. Včera tady byl poprvé. Že nerozumí – dobře. Ale jsou tady ukrajinské děti a oni si vzájemně pomůžou. Ale tenhle byl – že nevím teda. Měl pocit – seděl tam jak – neustále jedl něco, a když jsem mu něco řekla, tak se tvářil, že nerozumí a ani nechtěl teda. Na mě hned takto působil.

Spolupracovala jste s nějakými odborníky, s pracovníky školního poradenského pracoviště – třeba s psychologem?

My tady je máme, určitě. Paní, co má vystudovanou speciální pedagogiku, si je bere na doučování. My tady máme psycholožku, ale u ní nebyli, oni to nepotřebují. (smích) Nijak tu nepracovala ve třídě. Nemám ten pocit, že by ji potřebovali a ani nikdo z rodičů nenaznačil... Já vím, jak se chovají standartně, a ani z chování dětí si to nemyslím, že by to potřebovaly. Nevidím tam žádný trauma. A rozhodně, kdybych to potřebovala, tak pomoci se někde dovolám, tak to zase musím říct. Ale že bych s nimi řešila něco aktivně, tak to ne.

Co je problémové při edukaci nyní?

Teď trošičku s tím „di, ti, ni“. Já jsem to rozdělila – dala jsem jim pravidla, tvrdý a měkký, a když to tak je, tak to zvládají bez problému. Ale teď jsou tak znejistění, protože oni to neslyší a neslyší délku samohlásky, to je další věc. Frustrace to není, ale řeší to. A jedna panenka teda těžce,

ona byla zvyklá na samé jedničky a teď mám pocit, že ona je z toho rozčarovaná. Já je oznámkuji, protože známkuji celý kolektiv – když tam má 4 chyby, tak dostane dvojku nebo něco takového. Ale rozhodně vím, že na tu jedničku má. Umí číst s porozuměním, ostatní věci zvládá. Pravidlo se naučí, ale toto je těžší. Ale že by z toho plakala nebo tak, tak to ne. Ale řeší to, ví to. Chodí dvakrát do týdne ráno, takže i to doděláme a ví to.

Co máte vystudované a jak dlouho učíte? Máte zkušenost s výukou cizinců?

Mám vystudovaný první stupeň a učím třicet let, možná déle. Neučila jsem nikdy cizince, a neučila jsem na prvním stupni. Já jsem učila na základní škole, kde jsem učila informatiku a němčinu, pak jsem tam byla strašně dlouho, takže jsem odešla a nastoupila jsem tady, říkala jsem si, že zkusím první stupeň a zjistila jsem, že je to úplně úžasný (smích). Takže to je teď moje první prvostupňová třída. Celou dobu jsem učila na druhém stupni. Ale jako dobrý (úsměv). Zjišťuji, že ty metody, co jsem měla s těma velkýma děckama, tak samozřejmě upravím, ale fungují i na tady na ty malý. K těm Ukrajincům víc zařazuji – vím, jak kolegové učili a učí – víc dávám důraz na tu logiku, protože násobilku se naučí. A tito úplně na matiku jsou výborní, spíš to logický myšlení, to mi připadá důležitý. A hodně znám portály výukový, když jsem učila informatiku. Máme tam interaktivku, takže o přestávce, ráno oni přijdou, pustím jim tam nějaký program, samozřejmě pod dozorem. Je to trošku jiný než učitelka, která učí neustále první druhou třídu. S rodiči jsme měli vyráběli svícny, divadýlko.

Je to něco, co řešíte, jak stmelit ten kolektiv? Nebo tak standartně. Že máte pocit, že by to bylo potřeba?

Běžně normálně při výuce nebo o přestávkách. Nejedeme na školu v přírodě, tam to je zase trošku jiný. Třeba mám zvyk – v pondělí ráno si uděláme vzadu kroužek ze židlí, povídáme si, co bylo víkendu, jak se mají, co mi chtějí děti říct, různý zážitky, já jim řeknu něco o sobě.

Je to vaším cílem, aby ten kolektiv spolupracoval?

Určitě. Oni jsou už velcí individualisti už teď. Ten čas strávený mimoškolních činností se smrštil. Pár dětí mi tady chodí do nějakých kroužků mimo školu – to je fakt dvě tři. Škola má dramatický kroužek, jógu tady mají malý děti, takže jo, mají možnost. Oni to využívají družinové děti. Ti Ukrajinci nechodí nikam, to je zvláštní. Žádné odpolední aktivity, oni nechodí ani do družiny. Z důvodu... Maminky jsou buď doma. Nebo maminka jedna pracuje na nočních, takže ona chodí na noc, takže ráno přijde z noční, zavede děti do školy, vyspí se, uvaří a přijde do školy pro děti a tak. A to dítě včera – taky se brání svým způsobem – někdo

pláče, někdo je takový otrlý. To může být i známka toho že se vnitřně bojí a chce navenek. Takže nevím, ale včera teda jsem si říkala, chlapče, chlapče (smích). Ale je to teda opravdu jako namáhavý, když vám takhle dítě vpadne. Dítě, které neumí česky a vpadne vám v půli roce. I to hodnocení – jako jak? Já už teda jako asi tuším. Asi bych to nedovedla nějakým způsobem vysvětlit, ale tuším, jak to dítě hodnotit, co od toho dítěte můžu očekávat v rámci těch předmětů. Matika je jasná. Tam ani není problém. Čeština je záludnější. Sloh si myslím, že dávat nebudou. My jako ani sloh nepíšeme ve druhé třídě, uvidíme, jak do pětky dojdeme, co napíší nebo nenapíší (smích). Obecně sloh je ale dneska problém, to je moc nebere. Ale myslím, že to bude silná komunita. Jeví se mi to tak v rámci i té školy. Starší sourozenci ne často, ale chodí za těma mladšíma Ukrajinci. Shodou okolností čtyři mají tady starší sourozence. Takže o těch přestávkách vidím, že oni ti starší sestry naklušou ke třídě a dívají se. Ale z toho, když jdu domů, nebo po chodbě, tak to bude silná komunita. A tím, že ty dvě děti opakují druhou třídu... Ony vlastně přijely v tom dubnu, chodili do druhé třídy, a paní učitelka usoudila, že ještě jednou půjdou do druhé třídy, takže jakoby opakují ročník. A poměrně dost učiva tam brali na Ukrajině. I věci, které děti tady ještě neslyšely – v matematice hodně. Řekla bych, že oni tam byli takoví dynamičtější. Určitě počítání se závorkami tam braly. A co mě teda překvapilo – zápisy slovních úloh. Umí to všichni z nich, protože oni jsou fakt jako dobří. A oni nejsou z jednoho města, to je tak posbíráno náhodně odněkud. Opravdu, děti ambiciózní, snaživé, šikovné...

Jaké jste prožívala ty první dny po příchodu ukrajinských žáků do školy na jaře?

Já to beru i jako svou vlastní osobní výzvu. Protože já jsem si říkala: „Pane bože, co já s tím budu dělat!“ Prostě představa -. To je opravdu -. Já jsem měla loni prvňáky v červnu, měla jsem dvě dívenky a tu jsem nenechala do té druhé třídy. To jsme se dohodly s vedením školy, že půjdou do první třídy. Dohodly jsme se, nebo já jsem usoudila, že ty by na druhou třídu nebyly na naší tady. Byly tady čtyři – dvě jsem nechala, dvě jsme daly do první třídy. Ty, co jsou ve druhém ročníku teďka se mnou, tak jsou dobří, ti se mi jevili už v tom červnu, že to půjde. Ale tam byl velký jazykový problém dívenek, že to čtení nebylo. Nevím, proč to tak bylo, za ten měsíc jsem to nezjistila. V šoku děti nebyly. Tak jak některé děti mají intelekt jinde – tak ony byly pomalejší určitě, oproti tomu, jak rychle se učí teď, ale teď paní učitelka z první třídy říkala, že jsou dobré. A to jsou tak dobrý ty holky, co pokračují, zažily si to učivo... Adaptace probíhaly dobře. Zaplať pánbůh, že i ten chlapec, co plakával, se zlepšil. Ten první

měsíc jsem si opravdu říkala, že co budeme dělat dál. Protože ono to narušuje i výuku. On sice naplakal nahlas, ale ty děcka prostě po něm už koukají, se mu třeba můžou i posmívat, jsem si říkala, kvůli tomu, že pláče. Není malý, je docela i vzrostlý, tak jsem si říkala, ještě k tomu tohle... Tak ten to teda zvládl a je nejlepší ve třídě. Jemu to myslí, on to nasává sám, excelentní je. Tam spoustu věcí, co si řekneme, on to pochopí. Pochopil napoprvé – v té matice s nimi dělám to, co usoudím, na co jsou zralí. Máme v osnovách, že máme udělat násobilku do pěti do konce roku, no my jsme u čtyřky a já si myslím, že ji uděláme celou. Dělení přirozeně pochopili, teď je učím sčítat pod sebe. V takových chvilkách, kdy se to hodí (smích). Tak prostě jim dám nějaký příklad nebo něco...

Upravujete například testy určitým způsobem pro tyto děti?

Já nevynechávám v testech slovní úlohy pro ty Ukrajince. Je to dobrý. Oni čtou s porozuměním. To tam mám jiné děti se sníženým intelektem, tam je to problém, ony neví vůbec, co čtou... Snažím se je naučit na pojmy – třeba „on VYHRÁL tolik a tolik kuliček" – takže ne jenom plus a mínus, aby uměli. Jo, jsou šikovní, to teda musím říct, že jo. A občas nám řeknou – mluví o tom Kyjevě, obrázky jsme si ukazovali, a Zelenský, toho znají všichni. Naše české děti neznají prezidenta, ale oni všichni. Takže tam to je, taková ta výchova k tomu vlastenectví bych řekla, že tam je – i z rodiny jako, to jo.

Absolvují děti i online výuku ve školách na Ukrajině?

Tyto děti nemají ukrajinskou výuku.

Jakou mají děti absenci?

Absenci mají běžnou (spíše podprůměrnou) (smích). Nemají omluvenky typu rodinné důvody a nemoci jsou naprosto relevantní s ostatními. Naopak bych řekla, že ten jeden má malou absenci – s nízkou tam mám asi tři děti a jeden z nich je právě Ukrajinec, zrovna ten můj, ten, co plakával (smích). A ten má dokonce i smysl pro humor! Ony totiž ty malé děti ho nemají moc často. Anebo to nepochopí. Ale mám tam tři děti, na který teda, když něco řeknu, tak vím, že to pochopí (smích). Takový příjemný je to, že se začnou smát... A tenhle taky, což si myslím, že je to level vyšší. On má starší sestru, to je velice příjemná holčina, já už to znám tady tak (smích). Myslím si, že pomáhají ti starší sourozenci těm mladším. Řekla bych že určitě víc než rodiče. Protože i když přišli rodiče i děti zároveň – ta jazyková úroveň by měla být vlastně stejná – děti možná od vrstevníků se rychleji učí. Jedna holčička je sama, další mají mladší sourozence. Porozumění je na úrovni našich dětí – krom některých pojmů, které si musíme vysvětlit, když na něco narazíme v prvouce nebo v čítance. Ve vyjadřování je to maličko slabší samozřejmě, není to

v souvislých, dlouhých větách, souvětí už vůbec ne, ale je to kostrbatější, ale rozhodně si rozumíme, porozumění mně i ostatním spolužákům tam je, neříkám sto procent, ale 80 %. Teď už z toho nemám obavy z té výuky. Ale měla jsem. Na začátku – teď jak k nim přistupovat, to bylo nový pro nás pro všechny. Já nevím, co mi pomohlo. Rozhodně na těch dětech poznám, jestli mě vnímají – to za chvíli na těch dětech poznáte, jestli vás vnímá, nebo přemýšlí o tom. Může o tom přemýšlet a poznám na tom dítěti, jestli to i chápe nebo ne už. Prostě říkám – mám je denně, takže v nich čtu jak v otevřené knize. Takže ten zájem, to mě docela jako nabudilo. Oni to nehodili za hlavu, mohli si říct – budeme tady chvilku – nebo rodiče k tomu tak mohli přistupovat, ale oni to nesou velmi zodpovědně. Když vybírám dvacet korun na něco, tak oni jsou první. Trošku jsme bojovali – oni měli nejdříve pocit, že tady asi moc dlouho tady nebudou. Tyhle ty nemají malou motivaci k učení – neberu jejich vyjádření, jestli tady budou chvíli nebo pojedou domů vážně – myslím si, že i rodiče zvažují. Tyhle ty děti – řekněme si, - jestli tady budou vyrůstat, tak budou naprosto v pohodě, to jsou studijní typy vyloženě.

Měla jste třeba jiný přístup na začátku k ukrajinským dětem? V čem se odlišoval?

Ano. Trošku jsem se jich bála – ne bála, „bála“ je špatný slovo. Respekt jsem měla k tomu, co od nich můžu čekat a jestli se mě oni nebudou bát, protože prostě – jak se k nim vůbec -. Nebo jak na ně mluvit, jako jestli pomalu, jestli mi budou rozumět... No měla jsem z nich respekt, tak spíše. Jako jsou to malé děti, vím, že ta psychika je u všech stejná, u nás nebo u nich, ty děti jsou děti, ale respekt jsem teda jako měla. Protože jsem netušila, nevěděla. Absolvovala jsem nějaké webináře, co se týkaly výuky s odlišným mateřským jazykem, ale nemám pocit, že by mě to dalo až tak moc. Tam ten výukový portál „inkluzivníškola.cz“, tak tam je spousta věcí i k vytištění nebo tak. Ale já už s běžnými materiály se obejdu, takže něco takového už nepotřebuji.

Když jste říkala, že jste měla respekt k těm dětem – tak jak se to projevovalo při výuce?

Méně častěji jsem je vyvolávala. To si uvědomuju, jak to teď říkáte. Nevím, jestli jim to pomohlo, nevím, jestli to vnímali, to netuším, děti to zase vnímají odlišně. Méně častěji jsem je vyvolávala, uvědomovala jsem si to a spíš jsem se bála toho, že oni budou frustrovaní z toho, že mi neumí odpovědět a toho jsem je tak jako jaksi chtěla ušetřit ze začátku. Když bych tam měla celou třídu těch Ukrajinců, tak nevím, tak to bude jiné, ale když tam je většina českých dětí, tak jsem si říkala, aby i ty naše děti, co

to vnímají a monitorují, co, kdo dělá, co kdo má za známku, aby třeba vůči nim neřekli: „oni nic neumí“. Nebo tak.

Doporučila vám škola vzdělávací webináře, portály apod.?

Tak já o těch portálech vím, webináře ne, ale vždycky jsme měli možnost za tou speciální pedagožkou, která učila na Ukrajině v rámci svého dřívějšího studia.

Řešila jste s nimi něco?

Řešila jsem jeden email, který mi přeložili rodičům. Jinak ve třídě ne. Vietnamský chlapeček je taky moc šikovný – taky má jasný cíl, vzdělávat a obstát. Na to vzdělání pohlíží jinak, i ti Ukrajinci bych řekla. To vzdělání je pro ně hodnota. Buďto ti rodiče to dostanou do těch dětí – protože jak jinak (smích), nebo to prostředí té rodiny, které ten přístup ke vzdělání formuje, ta podpora, ten přístup formuje. Opravdu, tam to je. Oni ví spoustu víc věcí – třeba hlavní města v Evropě. České ví, Praha a Bratislava, ale cizinci mají opravdu větší přehled. A oni chtějí sami. Nikde se to neučí – nebo kde by se to naučili.

Příloha D – Rozhovor s R3

Na úvod prosím, zdali byste mohla upřesnit, kolik máte ve třídě ukrajinských žáků, jak dlouho žijí v České republice a kdy nastoupili na tuto školu?

V současné době mám tři ukrajinské žáky – dvě holčičky a jednoho chlapečka. Dva z nich (chlapec a dívka) byli už v té první adaptační třídě na jaře jako prvňáčci, která byla vedena v ukrajinštině a jenom část předmětů měli v českém jazyce, takže ti přišli na jaře loni. Jedna holčička, co je tu od jara, je neslyšící a má kochleární implantát, takže slyší vlastně jenom částečně na jedno ucho a špatně mluví. Tu třetí holčičku jsem dostala v září, ta neuměla vůbec česky. Přišla do druhého ročníku bez jakékoliv znalosti českého jazyka, na konci prázdnin přijela z Ukrajiny do Česka

Vyskytují se ve vaší třídě žáci se speciálními vzdělávacími potřebami?

Vyskytují. Mám tady žačku, která je mentálně zaostalá, má individuální vzdělávací plán a mám tady další děti, které jsou buďto ADHD, nebo jsou to děti, které mají nižší intelekt.

Je zde s vámi při výuce přítomen další pedagogický pracovník?

Je se mnou paní asistentka, která má na starosti holčičku s IVP a mají tady k ruce všichni učitelé ukrajinskou paní asistentkou, která je shodou náhod maminka té neslyšící holčičky. Je to skvělá ženská, která pomáhá kudy chodí a stará se o všechny ukrajinské děti, když mají nějaké trable, nebo bolístky, tak jim vždycky pomůže a jsem za ni strašně vděčná. Přemisťuje se mezi třídami, ale není pro ni vůbec žádný problém zaskočit ve výuce. Ona je vystudovaná etopedka a zaměstnaná je jako asistentka pedagoga s plným úvazkem. A ještě budeme mít jednu paní asistentku, která bude od Magistrátu jako překladatelka – my jsme už jednu měli, ta se neosvědčila, teď jsme teda sehnali jinou, takže tady bude další paní asistentka, která tady bude fungovat.

Jakým způsobem na této škole probíhá vzdělávání ukrajinských žáků? Vzdělávají se spolu s ostatními žáky ve třídách?

Ano, ale mají každý týden dvě hodiny českého jazyka samostatně pro ukrajinské děti, které vede paní učitelka češtinářka a postupně je zasvěcuje do tajů českého jazyka, což vůbec není jednoduché, co si budem povídat. To je kurz, kde jsou ukrajinští žáci z prvního stupně dohromady, je jich tam tak 10, tam je možnost toho individuálního přístupu celkem slušná. Ti žáci mají stejný rozvrh jako my, a dvakrát do týdne ve chvíli,

kdy máme český jazyk, tak si je bere paní učitelka na ty intenzivní hodiny českého jazyka. Máme sedm hodin ČJ za týden, 5 hodin jsou s námi a 2 jsou mimo. Ta paní učitelka je češtinářka už v důchodovém věku a tady vyučuje jenom tuto podporu.

Jaká jsou podpůrná opatření ukrajinských žáků?

Každý učitel funguje podle určitého plánu podpůrných opatření. Každý z nás má k ukrajinským žákům trošku jiný přístup, každý podle toho, jak to cítí, jak ty svoje žáky zná, jak ví, že mu rozumí nebo nerozumí. V podstatě každý z nás k nim přistupuje individuálně. Já díky tomu, že jsem studovala ruštinu a jsem ruštinářka původně, tak to má zjednodušené v tom, že pokud ony něčemu nerozumí, tak se to snažím přeložit do ruštiny. Popřípadě paní asistentka, když je to velký problém, tak to překládá do ukrajinštiny. Ale je to už málokdy, oni jsou šikovní a snaží se hrozně moc. Všichni ukrajinští žáci mají podpůrný plán podpory. Ty plány jsou vlastně všechny stejný, kromě té holčičky. Formální náležitosti plánu jsem dostali od vedení školy. Jednou za půl roku se vyhodnocují, to platí u všech podpůrných opatření. Vyhodnocení vyplňujeme my jako třídní učitelé, protože my ty děcka vidíme, jak rostou, jak se jim daří, jestli zvládají, nezvládají. Takže podle těch výsledků ty plány vyhodnocujeme. Plány podpory má na starosti naše paní školní psycholožka a speciální pedagožka, ony s námi konzultují, když jsou nějaké problémy, když potřebujeme s něčím pomoct a mají na starosti i vyhodnocení podpůrných opatření, oni jej nevyplňují jenom vyhodnocují.

Dále by mne zajímalo, než přišli ukrajinští žáci do vaší třídy, jestli jste se na to nějakým způsobem připravovala a jak jste to prožívala. Měla jste do té doby zkušenost s výukou cizinců?

Já jsem sama se dostala do role cizince, protože jsem dvacet let žila na Slovensku a dvacet let jsem učila na Slovensku. Takže jsem musela zvládnout jazyk a udělat si zkoušku, abych mohla ve slovenštině učit. Já jsem sama v tom postavení byla. Jinak jsem neměla tu zkušenost s výukou cizinců. Nicméně v momentě, kdy začala válka na Ukrajině, tak ten pocit a snahu pomoct mám tak velkou, že to úplně upozadí váš soukromý a osobní život a snažíte se udělat maximum pro ty děcka, ale i pro ty dospělé. Já si myslím, že mně strašně moc pomohlo, že můj první moment, kdy jsem začala pomáhat, byl ten – v březnu minulý rok se otevřena ukrajinská třída s ukrajinskými dětmi a já jsem sháněla ukrajinskou tlumočnici, aby tlumočila naše věci, které potřebujeme sdělit rodičům. A potom mi došlo, že bych jim mohla pomoct i tím, že bych těm maminkám nabídla, že s nimi budu mít lekce českého jazyka, takže já jsem tady zůstávala odpoledne a maminky, které chtěly chodit, jsem učila češtinu, slovní

zásobu a základní věci, které potřebují znát a poznala jsem v nich úžasné lidi a s většinou z nich jsme zůstali hodně dobří přátelé a pořád ještě jim pomáháme. Všechny tři ty maminky těch dětí, které tady mám, tak jsou v takové skupince, kterou máme na sociálních sítích, a snažíme se jim o víkendech třeba ukazovat, jak to vypadá v Brně, chodíme s nimi různě na výlety i s těmi dětmi. Tím jsme si blíž, tím víc oni vnímají češtinu. Snaží se. Hledáme jim zaměstnání. Navíc teda tím, že jsem hudebník, delší dobu už tady mám na škole divadýlko, mnoho ukrajinských dětí mi jím už prošlo a chodí tam doteď a je to super. Někdy si říkám, tuhle písničku jsem zvolila blbě – potom vám pustím video, abyste viděla, co děláme, protože teď jsme se přihlásili s písní do soutěže... A když vidíte ty děcka brečet, tak je to šílené a blbý pocit... My jsme natáčeli právě to video a ta písnička je v ukrajinštině a je to vlastně o této válce a ty děti tomu rozumí... Tak už mám nachystané kapesníky, protože vím, co to s nimi udělá, ale zase chci, aby to vnímaly i ty naše děti... Tam do divadla chodí české i ukrajinské děti. A já bych si strašně přála, aby ty český děti vnímaly a naučily se vnímat, jak to musí být hrozné pro ty děti – jak je to náročné pro ně, přijít do cizí země, s cizím jazykem a najednou vplout do školy, kde všude mluví lidi úplně jinak než vy, a musí se učit a musí se učit a musí do té školy chodit. A hrozně bych si přála, aby se naučili jim pomáhat. Já si myslím, že v té mé třídě to tak funguje, že oni se semkli a jsou kamarádi se všema a blbnou spolu, ale není to ve všech třídách bohužel.

Tyto ukrajinské děti tedy využívají kroužků ve škole? Navštěvují je?

Já si myslím, že oni do divadla chodí rádi. Je to baví, je to možnost navazovat nové vztahy a málokdo z nich má šanci chodit do nějakého kroužku vzhledem k financím. A to divadlo se neplatí, to je zadarmo, takže oni vlastně chodí někam zpívat, tancovat. Zkoušíme v týdnu, ale i o víkendu šest hodin, takže ty děti nemusí být doma samy, nemusí jenom koukat na strop a nejsou samy, jsou mezi dětmi. Takže určitě si myslím, že to takhle dobře funguje. Navíc teda mám i maminky, které občas zajdou a zazpívají si s námi. Mám z toho radost, že to tak je.

Všimla jste si nějakého chování dětí, které se Vám zdálo neobvyklé a myslíte si, že souvisí s tím, co prožívají a v jaké aktuální situaci se nacházejí? Nastal nějaký takový moment například při vyučování?

Jsou některé věci, které jsou zdánlivě nepodstatné, pro nás už běžný, ale pro ty děti jsou extrémně stresové. Třeba zkouška sirén. V momentě, kdy začne zkouška sirén, a dítě se schová pod lavici, třepe se a pláče... Vysvětlit to nejde, i jsme to všem maminkám vysvětlovaly, že každou

středu to tak je, ať se toho nebojí... Ale pro dítě, které je schované ve vaně před náletem, nebo je v krytu s maminkou a vidíte ty fotky našich děcek, čím prošly... Tak to vysvětlování je zbytečné. Protože v momentě, kdy ten zvuk nastane, v tom děcku to sepne okamžitě a ten strach převýší ten rozum. Já jsem chodila do školy s vědomím: obejmout, pohladit, a to je všechno, co můžu udělat. Prostě těm dětem dát u sebe pocit toho bezpečí, že se jim tady nemůže nic stát. A že je prostě jsme odhodlaní bránit a chránit a tohle oni potřebují prostě. Oni potřebují tu lásku a to obejmutí.

Jak probíhaly první dny po příchodu těchto dětí do školy? Zapojily se do výuky? Jak vyučování probíhalo?

Když jsem dostala ty dvě první holčičky, to bylo v prvním ročníku, myslím, že v březnu přišly, tak nějak... Tak jsem věděla že budu muset učit dvojjazyčně – česky a překládat do ruštiny. Že to zabere víc času, nad tím jsem nepřemýšlela. Pro mě bylo prvotní to... Já jsem si řekla, že i pro ty český děcka to bude mít určitý smysl v tom, že třeba se něco naučí z toho jazyka, z té ruštiny. Takže já jsem mluvila česky a všechno jsem překládala do ruštiny (to jsem ještě neměla paní asistentku z Ukrajiny), takže jsem mlela jak blázen celou hodinu, ale mělo to význam, protože ty děti opravdu postupně přecházely do češtiny a tím, že jsem mluvila i česky i rusky, tak dokázaly postupně vnímat a sledovat a postupně se česky učit. Já teda musím říct, že jsme brečely loni v červnu celá třída, když dvě žákyně od nás odcházely a vracely se na Ukrajinu a doteď si píšeme, doteď mi posílají dárky, fotky si posíláme a je nám po nich smutno všem. Vždycky si říkáme, že nám tady ty dvě chybí, že to byly fajn holky obě dvě.

Co se týče materiální podpory od vedení školy – měla jste od školy k dispozici například pomůcky, které by vám ulehčily komunikaci žáky a jejich výuku? Například učebnice zaměřené pro cizince, slovníček, plakáty do třídy vysvětlující základní pokyny a podobně?

Já jsem si většinu věcí sháněla sama. Snažila jsem se na to připravit. Mám ukrajinsko-český slovníček i s fonetickým překladem, pexesa... S manželem jsme objevili, že vydavatelství poskytuje zdarma učebnice pro školy, takže ještě jsme tam přes prázdniny jeli, abychom to měli nachystané – i hry mám různé doma, něco jsem jim rozdala už... Bylo to z mé iniciativy, protože vedení si myslím, mělo plnou hlavu toho, aby… Ono to asi nebylo úplně jednoduché to zorganizovat a zařídit všechno, ale postupně i to vedení zajistilo kopu učebnic různých pro mladší i starší žáky. Což byla taky iniciativa nějakého vydavatelství nabízející učebnice zdarma. Ty děti je používají a fungují s nimi.

Věděly děti ve třídě předem, že do školy nastoupí noví žáci? Rozhodla jste se s nimi o tom třeba předem mluvit, nebo se vám to nezdálo podstatné...?

Nene, mluvili jsme spolu o tom. I přesto, že jsme měli prvňáčky... Já funguju asi trošku nestandartně jako učitelka, já se nesnažím ta autorita, že bouchnu do stolu a takhle to musí být. My jsme spíš kamarádi... –

Já jsem i výchovná poradkyně pro první stupeň, takže vlastně všechny problémy, které tady nastanou tady na této škole, takže výchovné komise, případové konference, dneska zrovna jsem na jedné jsem byla, řešíme týrání, no už toho mám taky plné zuby. Řešíme s OSPODem i Ukrajince... No, jo. Budeme muset ohlásit dvě maminky... Z toho mám strašně blbý pocit, protože ta jedna maminka má dvě děti tady, kluk má čtrnáct a holčička je prvňačka, maminka má dvacetiletého syna a manžela na frontě. Ona je tady, snaží se o ně starat, chodí na noční, aby je uživila, aby zaplatila nájem a všechno a chlapeček čtrnáctiletý se rozhodl, že nebude chodit do školy, takže krade peníze a chodí hrát v noci billiard a holčička prvňačka je od pěti let sama doma v noci, a to je už na ohlášení prostě na OSPOD. A druhou, taky druhačka – ta přišla domů se šrámem přes obličej a svěřila se, že maminka ji u psaní domácích úloh bije. Takže taky budeme muset ohlašovat. Další holčičku máme, která se ke mně tulit a chodí si popovídat, páťačka, a ta zase se svěřila, že byli OSPOD hlídáni už na Ukrajině kvůli alkoholismu rodičů, že vlastně ji tahali po ulici a tak, takže ony ty problémy nejsou rozdílné tady a tam, to je asi všude stejné.

Spolupracujete nějakým způsobem se sociálními pracovníky, nebo jenom plníte vždycky tu ohlašovací povinnost?

Spolupracujeme se vším, s čím se dá spolupracovat. OSPOD, policie, státní zastupitelství, psycholožky naše, s neziskovou organizací Ratolest, která nám pomáhá. Se všema možnýma lidmi, se kterými se dá spolupracovat, tak spolupracujeme. A obzvlášť tady na této škole, kde je 80 % romských dětí, to máme takové veselé tady, no.

Které problematické oblasti řešíte, které by souvisely s migrací a válkou u těch dětí?

Co se týká migrace, to ne, spíš oni řeší problémy, které souvisí s tou migrací a prosí nás o pomoc s řešením tady těchto problémů. Což jsou základní věci, třeba pediatr – neexistuje. Neznají systém našeho zdravotnictví. Neví, že – včera mi psala maminka právě, že by potřebovala ke gynekoložce. U nich je to tak, že ten rodinný lékař se stará o celou tu rodinu, i o děti. Tady to tak není, takže oni samozřejmě hledají pediatra, pediatra najít je problém, navíc fůru pediatrů – mně se stalo, že jsem volala kámošovi pediatrovi, ptala jsem se ho, jestli má volný místo a v momentě, kdy

jsem řekla, že je to Ukrajinec, tak mi řekl „no v žádným případě tady tohle neberu, to jsou jenom problémy“. Takže fakt, pro ně to není úplně jednoduchý. Pomáhám jim já jako kamarádka. Bydlení je další věc. Co jsem řešila třeba – to bylo hrozně nepříjemný, jedna maminka přišla s tím, že má nějakou alergickou reakci a potřebuje na vyšetření, tak jsem ji poslala za doktorem a zjistili, že mají doma štěnice. Takže jsme hledali někoho, kdo to vyčistí, pak jsme hledali jiný byt, aby se tam přestěhovala, ty štěnice si tam přenesla. To jsou věci, které oni tady nejsou schopni vyřešit, protože prostě u nich je to jinak a mají nedostatek kontaktů. A jsou to úsměvné situace – volá mi maminka z galanterie a řekne mi třeba „Řekni mi, jak se jmenuje takový to, že to vypadá jako jehla, ale na konci to má takovou kuličku – špendlík!“ (smích) Víte co, dělám to ráda, i když je to strašně náročný – je to náročné na hlavu. V tomto směru je to náročné, ale já v tom vidím smysl, že můžu pomoct. Já si myslím, že nejhorší pocit člověka je bezmocnost a já teď vlastně té bezmocnosti se snažím bránit tím, že můžu někomu pomáhat.

Máte nějaké informace o těch ukrajinských dětech, o jejich životní situaci?

O všech. I oni i rodiče mi to říkají. Ty děti mají potřebu sdělit svůj příběh a ty rodiče – jako dozvíte se věci, které – tím že s nimi chodíme na různé akce – oni s vámi potřebují mluvit, potřebují mít pocit blízkosti, takže oni mi všechno řeknou.

Dostali jste od vedení školy pokyny, jakým způsobem ze začátku ukrajinské žáky vzdělávat?

Ze začátku, myslím, nikdo nevěděl, jakým způsobem je vyučovat. Já myslím, že jsme všichni vařili z vody, dělali jsme to, co jsme uměli a co šlo. A ze začátku, vzhledem k tomu, že fakt nikdo nevěděl, tak jsme dostávali jenom určitá doporučení, ale bylo to jenom: „bylo by fajn, kdybyste...“. Opravdu jsme spíš pracovali tak – no pocitové učitelství.

Pamatujete si na nějaký příklad těchto doporučení ze začátku – např. seznámit je s prostory školy, rovnou je začít vyučovat, nebo jim dát zprvu čas apod.?

Toto ano. Dostali jsme na papírcích napsané názvy místností ve škole. Tohle ano – seznámit se s dětmi, říct jim, co je co, pokusit se jim to říct v jejich jazyce, aby nebyli traumatizovaní z toho, že neví, kde co je.

Jak probíhaly první dny, když přišli do školy? Kdo je přivítal ve škole, provedl ve škole, vysvětlil základní pokyny apod.?

Přivítalo je vedení školy, mně přivedla obě holčičky paní zástupkyně. Oni měli tu výhodu, že tady měli už babičku v Česku, takže babička tu byla s nimi, a to přivítání jim přetlumočila. Odevzdali mi obě holčičky,

já jsem je posadila a vlastně jsme začali fungovat normálně, od prvního dne, kdy tam byli, s tím, že jsem jim to vlastně tlumočila do ruštiny. A je fakt to, co jsem říkala – že pro ty české děti to byl přínos. Ony se opravdu pár slov naučily a už potom některé slovy používaly v ruštině vůči nim, z čehož jsem byla docela překvapená.

Některé děti tedy už tady v Česku měli příbuzné?

Tyto dvě holčičky tady měly babičku, jinak nikoho. A ty, co mám teď – jeden chlapec – maminka bydlela jen na Ukrajině, otce tady pracuje, takže rozumí česky trochu. U další holčičky – maminka tady v Česku už byla před tím nějakou dobu, takže s maminkou se komunikuje bez problému česky, přijely sem s babičkou. A holčička (sluchově postižená) – sem přijeli na začátku války s tím, že mi ukazovala právě fotky z krytu, kde byly spolu s maminkou a zbytek rodiny mají na Ukrajině... Kdybych měla celou třídu Ukrajinců, tak bych měla po problémech, protože prostě já zadám matematickou úlohu, a první, kdo vyletí, jsou právě tito tři žáci. To jsou děti, které se chtějí učit, chtějí něčeho dosáhnout, a hlavně ty rodiny chtějí, aby něčeho dosáhly.

Řekla byste, že u dětí, které měly v Česku rodinné příbuzné, probíhala adaptace ve škole lépe?

Ne. Řekla bych, že ne. Kdyby sem přijeli v době míru, a přijely sem ne proto, že utíkají, ale přijely sem proto, že chtějí, potom asi ano. Ale moje zkušenost je taková, že ony sem přijely s tím traumatem té války a tam to bylo jedno, jestli tady má příbuzného nebo nemá tady příbuzného.

Jak jste vnímala, že se trauma projevovalo? V jakých situacích vás napadlo, že by to mohlo souviset s tím, co prožili nebo prožívají?

Holčička jedna doteď nemluví třeba, moc... To je tak tichý dítě, usmát se jsem ji viděla po dvou měsících. U té jediné nevím, co prožila... U té jediné ne, s maminkou se známe nejkratší dobou. S ní trvalo dýl, než jsme k sobě pronikly, než jsme se začaly respektovat – nemyslím s maminkou, ale s tou holčičkou. Ona je takový tichý děvčátko. A z čeho nemám radost – ona má sestru na druhém stupni a té to v té její třídě dávají sežrat, je v šestém ročníku a ty starší děti už to tak jakože... Já nevím, jestli u nich vymizel ten cit, já nevím. Ale už to dávají najevo, že nejsou úplně ztotožněni s tím, že mají Ukrajince ve třídě – někde, v některých třídách. No a ti moji tři, reagovali na ty sirény. Byli tišší, spíš se sdružovali spolu, než s ostatními dětmi – ze začátku, že vlastně vyhledávali tu společnost svých dětí, které jsou z Ukrajiny taky. Spíš byli spolu a povídali si spolu. A postupně se začali bavit s ostatními.

Jak probíhala ta situace se sirénami? Jak reagovali oni a co jste s tím v tu chvíli udělala?

Obejmout. Jiný lék neexistuje než obejmout a říct: „až příště budou, neschovávej se pod lavicí a přijď za mnou, já tě budu chránit.“ Oni se schovali pod lavici. Trvalo to dva měsíce po sobě zhruba, byli takoví. U té druhé už nelezli pod lavici, ale to jsem viděla, jak se klepají a jak to v nich -, co to v nich vyvolává.

Předpokládám, že v tu chvíli probíhalo vyučování -...

Byla zrovna výuka, takže jsem přestala vyučovat, tohle bylo důležitější. Vždycky, pro mě je na prvním místě pocit dítěte důležitější, než striktně je naučit v tu hodinu, co jsem si předsevzala. Protože pokud to dítě se necítí dobře, tak se to ani nenaučí – to, co chci, aby se naučilo.

Pamatujete si na nějaký jiný faktor, který by je omezoval v navazování přátelství a kontaktů nebo ve vzdělávání?

Já si myslím, že v mnoha třídách – máme tam holčičku, která třeba v první třídě celé vyučování funguje s kapucí na hlavě a sedí s hlavou skloněnou, jako by se schovávala, kouká do prázdna. To nezjistím, proč to tak je, to by musel jen psycholog. Ale pozůstatek traumatu by to klidně mohl být...

Jaká je motivace ukrajinských dětí se vzdělávat? Někteří učitelé zmiňují, že je pro ně aktuálním tématem, jak motivovat učit se češtinu, protože děti doufají, že se brzy vrátí na Ukrajinu...

To bych neřekla, naopak. Já si myslím, aspoň moji tři to mají takto, a i holky v jiných ročnících říkají, že ty děti ukrajinský jsou fakt dobrý. Ony se učí, dělají úkoly, všechno. Ony naopak tu motivaci mají. Ony se snaží pracovat. A ony nejenom, že ony dřou v tom českém jazyce a všechno, co mají udělat do školy, tak udělají. Ale ony ještě mají online hodiny v ukrajinských školách, takže ony nejenom, že se vzdělávají tady, ale dělají úkoly i do ukrajinské školy. A kromě toho většina z nich mají – chlapec třeba chodí na tanec, zpěv do ukrajinského centra, doma se učí angličtinu a takhle hezky maluje ve druhém ročníku – s jednou prací postoupil i do krajského kola v soutěži. Takže ty děti jsou šikovné.

Jak se zapojovali ukrajinští žáci při výuce? Vy jste mluvila o tom, že jste mluvila česky, i jste zadávala rusky? Když jste vyučovala rusky, jak to přijaly ostatní děti?

Reagovali, zapojovali se. Oni mají ruštinu v podstatě jako druhý jazyk, většina z nich rusky mluví. A pomáhalo jim to i v tom, aby pronikli do češtiny. Srovnávali si ty slova a sami se tak učili a potom už nebyl problém mluvit jenom česky.

Řekla byste, že díky tomu mohli už od začátku postupovat spolu s tou třídou?

Ano, určitě.

A zapojili se ihned nebo nějakou dobu dostali čas na to se rozhlédnout a trochu adaptovat?

Ne, fakt ne. Oni fakt naskočili okamžitě – škoda, že je nemám odložený z toho minulého roku, ale ty holky opravdu naskočily. Já jsem jim dala písanky a říkám jim: „zkuste holky“. Já jsem na to koukala, říkala jsem si: „to snad není pravda, jak holky píšou“. Šikovné.

Jaký byl postoj spolužáků vůči ukrajinským dětem, co se týče kulturních rozdílů? Vnímaly vůbec české a ukrajinské děti, že jsi jsou něčím odlišní například jazykem, tím jak slaví Vánoce a podobně? Nebo si tohoto nevšímají?

Oni to neřeší. Vůbec. Fakt si vzpomenu – tady seděla Ukrajinka vedle Češky. A Ukrajinka, když odjela zpátky domů, s ní se nedalo tři dny mluvit, ta brečela ve škole ještě, doteď si píšou, že si chybí vzájemně. Takže ne, neřeší to.

Jaký byl tedy přístup spolužáků – vnímala jste zájem spolužáků o ukrajinskou kulturu, zvyky, jazyk apod.?

To si pište, že je. A doteď si, co se týče jazyku, dělají ze mě srandu! Chtěla jsem vědět, jak se řekne ukrajinsky medvěd, oni se to naučili okamžitě a já jsem nebyla schopná si to zapamatovat! Takže si ze mě dělají srandu ještě. Vánoce... Vánoce jsme slavili všichni společně. Říkali jsme si všechny ty svátky i ukrajinské – a holky a kluk ukrajinští jenom kývali hlavou a říkali, že to tak je. Ukrajinci to ale mívají dost podobně všechno jako my... Ukrajinské holky zajímalo, proč dvě jehovistky Češky neslaví Vánoce, takže v tomhle směru jsme o tom spolu mluvili ve třídě. Ale jinak myslím, že to nijak neřešily.

A postoj ukrajinských žáků k českým zvykům a kultuře?

Oni si chtějí uchovat tu svoji kulturu, to ano, vyšívanky a tady to všechno, karinu a tak. Ale vnímám, že chtějí se i seznámit a chtějí přijmout i část té naší kultury. Určitě. Chci, aby i čeští žáci se obohatili a zajímali se o životní styl ukrajinských žáků... Prolnout by se to mělo.

Tomu se říká multikulturní výchova, snažíte se třeba promítnout tento váš postoj do výuky?

Oni moc dobře ví, jak to vnímám.

Jakým způsobem se o to snažíte, aby se ty dvě skupiny prolnuly?

Když máme skupinovou práci, tak nikdy je nedávám všechny tři společně, vždycky je každý v nějaké české skupince, ale oni se sami už i tak dělí, oni už ani nechtějí být pořád spolu. Ukrajinské pohádky jsme si povídali, občas řekneme nějaké ukrajinské slovo. Písmo jim ukazujeme, dneska zrovna jsme psali k MDŽ maminkám a paní asistentka to psala,

jak se to řekne ukrajinsky, na tabuli. A ti naši na to koukali a říkali, že to je složitý. A já myslím, že se mi to daří tady v té třídě, že jo. Že jsou ty děti vnímavé a že se snaží – nebo ne snaží, ale že jsou jeden kolektiv a je jim jedno, jestli je člověk černý, bílý, žlutý, modrožlutej, je to fakt jedno.

Dokázala byste říct, jak na to ty ukrajinské děti reagují, když vidí Vás, že zapojujete tady tyto prvky?

Já myslím, že oni to vnímají jako naprosto běžnou věc už, že to neřeší. Ví, že chodí sem, ví, jaká jsem. Pro ně je to třída jako každá jiná. Chodím do školy, hotovo. Tak to je.

Někteří autoři odborné literatury píší o tom, že se někdy vyskytuje u dětí frustrace z toho, že se jim nedaří naučit se jazyk té majority. Všimla jste si něčeho takového?

Ne. Vůbec. (smích).

Jak jsou teď na tom? Jak byste zhodnotila úroveň jejich češtiny?

Výborně. (ukazuje písanku)

Jak jste přistoupila ke klasifikaci v češtině nebo i v ostatních předmětech? Upravujete kritéria pro hodnocení u ukrajinských žáků?

Já tam nemám, co řešit, to jsou děti, které mají samé jedničky. V matice jsou moc šikovní, počítají jako jedni z nejlepších ve třídě – ta hluchá holčička nejlépe.

A jak s ní mluvíte?

Ona odezírá, ona umí odezírat. Takže když mluvím pomalu a artikuluju pořádně, tak ona rozumí. A když ne, tak k ní jdu a snažím se ji to říct do toho ucha, kde má ten implantát, tak tam to jde. A až když je nejhůř, tak paní asistentka to tlumočí.

A ona měla v Česku příbuzné? Je zvyklá na češtinu?

Ne.

Takže teď se učí česky z odezírání ze rtů od vás... A rozumí? Chytá se při výuce?

Rozumí, mluví česky a tam velkou práci udělala maminka, která je... To uvidíte, za chvíli přijde. To je paní, která chce něco dosáhnout, je nesmírně skromná. A udělala obrovský kus práce s tou holkou. Obrovský.

Ohledně klasifikace, jak to vnímáte – dáváte jim dobré známky, i když udělají hodně chyb, protože to berete, že to je motivační? A učivo je náročné, nebo...

Ne, ne. Dostávají spravedlivé známky. Oni nepotřebují úlevy, fakt ne, oni jsou šikovní prostě.

Někteří učitelé zmiňují, že je problém se slovní zásobou, a proto vytváří dva druhy testů –

Nedávám. Všem stejně. I co se týká třeba slovního zkoušení. Nemají problém.

Stalo se někdy, že by nerozuměli něčemu v testu a ptají se vás případně, co to znamená?

Ano, ale stalo se to jenom jednou nebo dvakrát, a není problém pro mě, nebo paní asistentku přijít a vysvětlit.

A když jste říkala, že tady je jedna holčička, která moc nemluví – jak ta se učí?

Samé jedničky. Je šikovná na učení. Ona je spíš taková jako utáhlá do sebe, ona je uzavřená trošku. Ale říkám, už se usmívá, už se i směje nahlas, dokonce už jsem ji viděla i se řehtat... Takže ono to chce čas. Myslím si, že trvá dlouho, než začne někomu věřit. Že tam je ten... Že je v tom novém prostředí, že potřebuje se otevřít, ale nejdřív získat tu jistotu, že se má o koho opřít a že ji to trvá déle než ostatním... Hold někdo to tak má no.

Vyskytují se v současné době nějaké překážky při výuce?

Myslím si, že ne... Oni jsou teda divočejší než – ukrajinské děti obecně jsou trošku živější než naše. To říká každý kolega, že oni jsou fakt – prostě hyperaktivní... Ale není problém jim vysvětlit, že takhle to teda fakt nebude a bude to, jak to chceme teď tady a dá se to zvládnout, není to nic hrozného.

Konzultujete s rodiči, jak se dětí učí a adaptují ve škole?

Tady nemáme s tím problémy, že by se jim těžko učilo nové učivo. Já vám ukážu, jak to probíhá. Do skupiny na sociálních sítích vkládáme věci, které jsou pro ně důležité. Komunikujeme tam spolu, máme tu fotky, které jsme spolu prožili... Tam jsou přidaní i ti rodiče dětí, které učím.

Jak často se takto potkáváte?

Minimálně jednou týdně... Často se setkáváme s rodiči i dětmi mimo školu... Například grilovací večírek... Ukazovali mi fotky z krytu. Paní asistentka odjíždí teď na dva týdny na Ukrajinu něco zařídit... Říkala, že když začala válka byla sama s holčičkou v Kyjevě, manžela měla ve Lvově. Stála bezradně u okna, vůbec nevěděla, co má dělat, do krytu a ukazovala nám fotky, jak tam byli. Chlapec – ten je ze západu, tam to nebylo tak strašný, ale říkal, že teď už to tam mají taky celé rozbombardované a mají tam babičky a dědečky, takže taky se bojí. A další holčička, která byla na Ukrajině pro nějaké dokumenty, ona mi psala na messenger, posílala mi nějaké hlasové zprávy a bylo tam slyšet, jak tam bouchají bomby, takže nikdo z nich to neměl úplně růžové. Teďka jdeme se třídou na výstavu, byli jsme v muzeu, snažíme se, ať tvoříme ten kolektiv, zlepšujeme to...

Spolupracujete s psychologem na podpoře školní adaptace ukrajinských dětí?

Na začátku dělala paní psycholožka aktivační program, kroužek s nimi a různě si sdělují informace, to se dělo s paní psycholožkou. Pokud informace o dětech od paní psycholožky jsou důležité pro výuku, tak mi je sděluje, je skvělá, je s ní úžasná spolupráce, ta spolupráce je výborná, dokáže děti utěšit... Když jim nerozumí, tak jde s nimi ukrajinská paní asistentka k psycholožce. Já nemám právě děcko, které by natolik mělo špatný zážitek, a tak moc by se to promítalo do té výuky, že by museli chodit k psycholožce. Já takové dítě nemám ve třídě. Jedna holčička má rodiče alkoholiky, tak ohledně toho jsme spolu s psycholožkou mluvili, jinak jsme toho moc neprobíraly... Nebylo potřeba řešit něco zásadního s ní.

Dočetla jsem se na webových stránkách, že ve škole působí sociální pedagog i speciální pedagog... Jak je s nimi pro třídní učitele nastavena spolupráce? Jak často jste s nimi jako třídní učitelka v kontaktu?

Učitelé kdykoliv mají možnost jít, poradit, existují krizové intervence samozřejmě, když je potřeba přijít, zasáhnout... Takže to všechno funguje. Když něco potřebuju, tak se na ně můžu obrátit.

Máte jako třídní učitelé supervize, webináře, porady, kde se vzděláváte, nebo se můžete poradit, konzultovat, co je potřeba?

Na pedagogických radách, nebo pracovních poradách.

Doporučilo nebo poskytlo vám třeba vedení nějaké další vzdělávání v této oblasti – online webináře, nebo školení, aby vás podpořili?

Já jsem byla přímo na jednom semináři v Blansku na toto téma, ale bylo to z mé iniciativy, vedení školy toto nezařizovalo. Tam jsem se dozvěděla takové zajímavé techniky, třeba tvorba leporela. Když má dítě z něčeho strach, tak si s psycholožkou vytvoří leporelo, namaluje svůj strach a potom namaluje, co by strachu dalo jako dárek, kde mu dárek odevzdalo, jak by se strach tvářil, kdyby mu ho dal a vyplyne z toho, jak to dítě může s tím strachem bojovat prostřednictvím dárku. Bylo to fakt výborné, tam jsme seděly jak přilepené s kolegyní. Nezkoušela jsem to ještě, ale mám to v plánu. Já mám fůru plánů. Někdy se to nestíhá všechno... Ani něco podobného jsem nezkoušela...

Jaké si myslíte, že jsou vzdělávací potřeby ukrajinských žáků?

Mám pocit, že ony potřebují vědět, že je nepodrazím, že s nimi budu jednat tak, jak chcete, aby oni jednali s vámi, potřebují vědět, že dokážete říct tři slova – prosím, děkuju a omlouvám se. Musí vědět, že s nimi umíte

blbnout, to je strašně důležité pro ty děti. Ale musí vědět, že existuje hranice, kdy končí blbnutí a kdy už se začíná pracovat... Já říkám, já nejsem asi typická učitelka, protože já jsem s nimi spíš kamarád než autorita, ale ona ta autorita potom z toho kamarádství vyplyne. Já si můžu dovolit fůru věcí, které by si třeba někdo nemohl dovolit, máme taková slova, která spolu opakujeme...

Příloha E – Rozhovor s R4

Jako první jsem se chtěla zeptat, jakou třídu učíte, kolik tam máte ukrajinských dětí a jak dlouho jsou u vás ve škole?

Učím v Brně, druhou třídu a mám tam tři ukrajinské děti. Nastoupily ke mně do třídy 1. září tohoto školního roku, z toho jedno dítě (holčička) už byla umístěná na této škole v jiné třídě a potom odtud přestoupila k nám. Přijela v březnu, už měla takový náskok bych řekla, i ten jazykový, víc se orientovala ve škole, i když je taková docela introvertní, tak se mi zdá, že byla víc sebejistější a hodně mi pomáhala s komunikací s těmi dětmi dalšími.

Dvě děti, které jsou ve škole od září – to znamená, že do České republiky přijely někdy o prázdninách?

Přijely během prázdnin do České republiky. Ta jedna holčička chodila na Ukrajině do první a druhé třídě a měla nastupovat do třetí, ale pan učitel ji vlastně dal do druhé třídy už kvůli té abecedě a kvůli všemu, protože třetí třída u nás už je těžká, takže defacto se vrátila o ročník zpátky. Další holčička to měla stejně, byla umístěna na jaře ve třídě, kde jsou prvňáci, druháci, třeťáci. To znamená, ona se mohla orientovat a adaptovat, pochytit ze všech tří tříd, ale také měla být teď ve třetí třídě. Stejně tak chlapec, kterého teď mám, tak měl být ve třetí třídě, absolvoval na Ukrajině dva ročníky, ale také pan ředitel je zařadil do druhé třídy. Vrátili se o ročník zpátky, aby si ještě zopakovali tu abecedu, pochytili nějaké základy, protože tam se to na začátku ve druhé třídě opakuje, děláme ještě písanku, defacto ty děti se seznamují s těmi tvary písmen, ještě prostě mají možnost si to docvičit.

Ve třídě vyučujete vy jako třídní učitelka, je tam s vámi ještě další pedagogický pracovník?

Je tam asistent pedagoga, který je přidělen k jinému žákovi, ale defacto pokud ten žák odejde se svou speciální pedagožkou na svoje inkluzivní vzdělávání, tak potom je k dispozici i těm Ukrajincům. Ukrajinští žáci mají třikrát týdně ještě zvlášť výuku českého jazyka. Děti z prvního stupně všechny ukrajinské si bere asistentka třikrát do týdne v jedné z těch češtin a dělají zvlášť úkoly, hrají si s abecedou, dělají takové ty základy, aby byli odděleni od třídy. Na matematiku mi tam chodí přímo asistentský pedagog přímo s ukrajinskou mluvou – paní, která je z Ukrajiny. My těch ukrajinských asistentů máme více, vlastně přesouvali se tak, kde to bylo akutní nejvíc. Teď vím, že kolegyně v jiné třídě – zařadili tam autistické dítě z Ukrajiny, což je jako o to horší, když je tam ten handicap,

pak takovou tu nejschopnější asistentku přidělili jinam a zase další přišla k nám, prostě mění se to pořád, podle aktuálního stavu, jak je to potřeba. Na ty hlavní předměty, český jazyk, matematika, prvouka, výtvarka a předměty další, tam jsou děcka s námi, ale chybí tam ty tři hodiny.

Jak probíhal začátek – příchod těch Ukrajinců v září, jestli měli nějaký čas na „rozkoukání", nebo se zapojili hned do výuky a jak to probíhalo?

Naše třída měla setkání ještě před začátkem školního roku, kdy jsme si zamluvili divadlo, a tam se ty děti setkaly jako třída, a i rodiče se s námi mohli pobavit a děti se mohly seznámit na půdě mimo školu. Takže naše setkání proběhlo už na konci srpna a tam jsme se seznámili s rodiči, viděli jsme se poprvé. Je pravda, že ta maminka, která chodila s dítkem s holčičku už loni do té jiné třídy, tak ona se za mnou stavila na konci školního roku, tak s ní jsem se viděla. Ale ty další dvě děti – holčičku a chlapečka – ty jsem neznala, neviděla, neměla jsem ani informace, kontakty a až právě před touto akcí jsme získali kontakty emailové a telefon, abychom se s nimi mohli domluvit a poslat jim tu pozvánku. A pak jsme si vyřídili takové ty první věci, to seznamování a děti se rozkoukávaly a poznávaly ty děti mimo školu. Bylo to takové přátelské, takže tohle to. A na začátku školního roku my míváme na dvoře vlastně setkání, takže jsme dovolili těm ukrajinským tatínkům a maminkám, aby tam s námi šli, protože ty děti poprvé ten první den, aby se nebály, takže na tu hodinku na ten dvůr s námi šli. Pak jsme si potom ještě pověděli před třídou nějaké údaje, věci, rozdali jsme si informace, které potřebovali a hodně teda potřebovali třeba zajišťovat kvůli obědům pomoc, neuměli třeba platit z účtu na účet, neměli třeba ještě zařízené tyhle ty věci, aby měli obědy, takže tam byly hodně jako provozní věci. A co se týče dětí, tak samozřejmě nejlépe na tom byla holčička, která chodila do školy už v březnu. Byla takovou pomocnicí, já jsem ji pasovala, řekla jsem: „ty seš taková moje pomocnice, je potřeba, abys mi pomohla i něco přeložit", protože ty dvě neuměly vlastně česky moc mluvit. Chlapeček pár slov uměl, protože tatínek už tady nějakou dobu pracoval a ta rodina se defacto k němu přestěhovala. Tatínek tady rok nebo dva už pracoval. A ta druhá holčička je hodně drobná, hodně bojácná, ta nám i plakávala na začátku školního roku. Ten klučina se tak jako zadaptoval a byl v pohodě, hodný, mírný, pak samozřejmě se rozkoukal, tak začal zkoušet, co a jak. Teď ho mám na doučování po internetu, tak je to zlatý kluk. Ale ve škole, ve třídě potřebuje mít pohyb. Ta holčička nejmenší měla největší adaptační problémy, protože nechtěla samozřejmě vůbec jíst. Ty děti neznaly vlastně ty naše jídla v jídelně, takže jsme zjišťovali, jestli tam vůbec budou chodit.

Dovolovali jsme jim čtrnáct dní svačit v rámci oběda, že si tam vzali svačinku, ale že tam i měli to jídlo a mohli ochutnat, ale většinou to odmítly a odnesly to, takže rodiče to zkoušeli.

A v září, zapojili se ihned do výuky, pracovali s vámi?

Určitě. My jsme dělali na začátku seznamovací hry, klasika, rozdávali jsme si učebnice, sešity. A doučování češtiny začalo po čtrnácti dnech, potom si pro ně paní učitelky začaly chodit, bylo to o tom rozvrhu, než se usadí. S dětmi jsme absolvovali všechnu výuku a já jsem je nechávala rozkoukávat, neměla jsem nějaké velké požadavky, spíš nám šlo o to, aby se děti seznámili s ostatními, aby se naučili jejich jména, aby se orientovali po škole, takže děti jim byly nápomocni, chodili je doprovodit i na záchod, aby se neztratili. A hodně mi pomáhala teda ta holčina, která mi pomáhala překládat nějaké slovíčka, protože ani rusky neumím. A měli jsme samozřejmě pro ně obrázky, pomůcky, věšeli jsme to různě po věcech okolo třídy, aby se učili slovíčka. Děti, aby viděly ty tvary ukrajinské. Takže tímto způsobem jsme jim pomáhali se adaptovat. Hodně nám pomáhala asistentka ukrajinská s tou holčičkou, která fakt plakala. Byla taková hodně i unavená po těch čtyřech hodinách, že se nechtěla zapojit potom na ten konečný kruh. Nechtěla si uklidit věci, už toho to bylo takové jako fakt na ni hodně. Takže já jsem se snažila ji nechat, vždycky jsem řekla, „v pořádku, poslouchej nás tady z lavice“, a potom jsem se ji věnovala zvlášť nebo jsme zavolali tu ukrajinskou asistentku, no. Takže s touto byly největší problémy. A nechutenství – to trvalo fakt měsíc, měsíc a půl, než ty děti začaly ochutnávat jídlo na obědě a jíst. Polívku odmítaly úplně, tu vůbec nechtěli a ta druhá jídla třeba ochutnali dvě sousta a šli to vrátit a jedli svoje svačiny z domu.

Co se týče pomůcek – připravovala jste se si předem nějaké materiály, nebo jste dostávali učebnice, plakáty a slovníčky od vedení školy?

My jsme pro děti nechali učebnice stejné, jako pro naše. Písanky jsme jim objednali prvňácké, aby trošičku měli základy. Objednali jsme jim speciální sešit na doučování. A co vím, tak jsme jim tiskli slovníček (ukrajinsko-český, česko-ukrajinský), abecedu jsme jim dávali. Tu hlavně potřebovaly i ty maminky, protože když se učily děti abecedu, tak ony českou abecedu nedokázaly ani poznat, když se měly s dětmi doma něco učit, a naopak já jsem taky nepoznala jejich písmo. Takže v tomhle tom to bylo hodně zajímavé. Zajímavé bylo, že ten chlapec nejvíc inklinuje k tomu psát takovým mišmašem – tou ukrajinštinou i češtinou dohromady, že oni tam používají i tiskací malá písmena ve psaní a jsou tam i nějaké ty znaky ukrajinské i po tom třičtvrtě roce skoro. Vidím, že se

některá písmenka nenaučil převést do češtiny, ale že v rámci zvyku po dvou letech na Ukrajině používá tady to písmo.

Jak dlouho učíte, jaká je délka vaší pedagogické praxe?

21 let praxe, mezitím jsem byla 7 let na mateřské, a na této škole učím pátým rokem.

Vyučovala jste někdy cizince?

Ne, to mám teď první rok. A samozřejmě jsme měli na to školení, měli jsme i nějaké webináře, abychom se trošičku seznámili jakoby, jak přistupovat, jo, to nám škola zajistila. My jsme měli vzdělání tady tohle to. Byla nám škola určitě nápomocna, my jsme jako dobrý kolektiv, dobrý tým. Pan ředitel nám zajistil tady tuto podporu a zajistil skvělé ukrajinské asistentky, takže my jsme ze začátku se mohli obrátit hned přímo na tři ukrajinské asistentky, které byly k dispozici. A jedna s nejvíce pedagogickou praxí nám pomáhala i při takových těch psychosomatických problémech té malé holčičky, kdy ona vlastně bývala unavená. Teď už vidím, že i během toho roku bývá mnohem více nemocná než ty dvě děti další, asi tak řekla bych jednou měsíčně tak ten týden chybí, že si potřebuje odpočinout, má respirační problémy a je vidět, že to je na ni jako hodně. Že jako je potřeba, aby si odpočinula, aby se zklidnila a pak zase přišla do kolektivu a něco nasaje, ale samozřejmě tam ten posun je menší než u těch dětí, které chodí do školy.

Ostatní děti nemají tak velkou absenci?

Ne. Ty jsou víc zdravé. Řekla bych, že jsou na tom právě lépe i psychicky. Já jsem ty tři nechávala sedět pospolu, aby když přijde asistentka, aby tvořily čtverec. Ale teďka po druhém pololetí jsme je zase rozesadili, aby se více skamarádili s ostatními, aby se tam propojily ty vazby s českými dětmi, aby si i v družině více pohrály. U toho chlapce, tam bylo zajímavé, že první chtěli družinu, pak nechtěli, potom zase zkusili, teď tam moc nechodí, tak to zkouší, jak se jim to bude hodit... Protože, když má starší sestru, tak ho dokáže vyzvednout. A tím, že nechtěli ani jíst ze začátku ve škole, tak to řešili tímto způsobem, i finančně možná, nevím. Každopádně myslím, že ta adaptace byla docela složitá v tom, že ty děti musely zažívat nějaký takovýto stres. Třeba právě ta nejmenší holčička měla s maminkou problém ten, že tatínek za nimi měl jet z Ukrajiny a maminka ji tam plakala do telefonu, že se jim tatínek ztratil, a že ho tři dny nemůžou najít a že jede na Ukrajinu k hranicím a bude tam hledat, kde ten tatínek je. Takže vlastně i ta maminka byla na tom psychicky špatně a hlídala holčičku nějaká kamarádka. Pak se teda našel, ale že se mu ztratil mobil a neměl ani bundu a tak, takže to bylo takové prostě... Nemají to vůbec jednoduché ty děti no. Takže to, že chodí do školy – jsme rádi. Jestli

se něco naučí – také jsme rádi. Ale samozřejmě dáváme jim menší nároky na všechno. Je to dobrovolné. Letos opravdu člověk se snaží, aby ty děti pochytily hlavně českou abecedu. Ale třeba gramatiku českého jazyka tvrdé měkké „I, Y“ zvládnout, ale s čím mají hrozný problém, tak jsou délky slabik, měkčení a „dě, tě, ně“ a ty háčky – to je prostě pro ně problém.

Jak jste v tomto období s holčičkou pracovali?

Určitě v té době, kdy holčička prožívala to, že maminka nebyla přítomná, a chodila do školy od té tety, tak byla víc plačtivá. A museli jsme ji víc zklidňovat. Takže tam vůbec jako jsme neměli nároky na to, aby něco dělala, spíš jako aby se zabavila. Miluje malování, takže jsme ji dali víc malování, aby se vyžila tady v tom výtvarném umění, aby byla v klidu, aby se zklidnila. A ten chlapeček, tak to vím, že taky měli problém, že potřebovali jet na Ukrajinu a nějak se jim to nedařilo. Tak se začal choval jako divněji, méně poslouchal, byl méně pozorný, běhal, skákal a potřeboval jakoby ulevit. Fakt jako tu psychiku vytřepat tady tím běháním a tady tím pohybem, protože to se jinak nedá. My jsme klasická třída, ale mám tam prvky Montessori, kdy vlastně máme i Montessori pomůcky, což hodně pomáhalo těm dětem právě, které mají ty výukové vady. A děti z Ukrajiny si ty písmenka mohly osahat. Měli jsme tam abecedu s pruhem, smirková písmena... Úplně skvělé tyhle ty věci jsou pro ty děti. Právě myslím si, že by to měli mít ty ukrajinské děti k dispozici, aby se s tou abecedou jakoby všemi smysli seznamovali a mohli to vnímat nejenom psanou podobou, ale i tištěnou. Tím, že chodí, přikládají to na ten pruh, nějakým způsobem řadí, třídí... To my jsme hodně dělali ze začátku, dobrého půl roku jsme to využívali. No, a i to čtení jsem nechávala, aby přečetli pár slov, ale pomáhala jsem s větou, bylo to spíš čtení párové. Jsem pravidelně týdně v kontaktu i s rodiči. Děti chodí ke mně ještě navíc na doučování, procvičujeme čtení, ptám se, jak se cítily ve škole, jak se jim daří... Hodně používáme učebnice Ámos, multimediální učebnice, může se dát promítnout, můžou do toho psát, používám interaktivku... Dělala jsem třeba dnes s chlapečkem domácí úkol, který by byl pro něj těžký, takže jsem mu pomáhala a bylo to úplně skvělý.

Napadá mě, jestli jste připravovali kolektiv na to, že přijdou noví žáci, mluvili jste s nimi předtím o tom? Nebo se nejspíše seznámili zkrátka na setkání o prázdninách?

Ono to bylo tak, od doby té války jsme se připravovali celá škola na to, že k nám přijdou ukrajinští žáci. A naši žáci jsou takoví hodně empatičtí, protože my tam máme postiženého chlapečka i. A oni už se na ty žáky třepali vlastně už v té první třídě a pořád vyčkávali, kdy teda za

námi někdo přijde, a to se nepodařilo, protože my jsme tam měli stop stav. Ale pak teda tři děti odešly, protože potřebovaly jinou školu, speciální pedagogy a tak. Takže se nám tři místa uvolnily a pan ředitel nám vlastně tady ty tři děti dal. Takže oni konečně byli šťastní. Takže my jsme defacto se těšili od toho jara. Oni i plyšáky jim chystali a takhle jako na přivítanou už vlastně v tom minulém pololetí. A byla u nás právě podívat se i jedna holčička, která pak šla teda do jiné třídy, ale už by ji brali hned mezi sebe. Takže u nás ten kolektiv je teda úplně skvělý.

Takže neřekla byste, že jste si všimla nějakých předsudků, odmítnutí...

Ne, naopak, naopak. Úplně v pohodě. U nás ty děcka jsou v klidu. Když teda chlapec začne dělat vylomeniny, tak ho prostě zklidníme tím, že musíme dodržovat pravidla. Ale v těch začátcích právě ty děti se takto ani neprojevovaly a ten první půlrok byl úplně skvělý. Chodili jsme společně na výlety... Akorát co mě mrzí, tak ta nejmenší holčička nepojede na školu v přírodě, ta by to fakt psychicky nedala. Ale ti dva pojedou, takže z toho mám radost, že se více seznámí. Dokonce holčička, co tu je od března, tak byla s námi na přespávání ve škole, takže i s těmi dětmi byla mimo školu, tuto akci třeba absolvovala... A líbilo se ji to. Protože právě jsem chtěla připravit děti, že budou mimo rodinu, jestli to vůbec dokážou, aby si to zkusili, než rodiče zaplatí zálohu, tak aby se to vyzkoušelo.

Zdá se vám, že děti mezi sebou vnímaly nějaké kulturní rozdíly? To, že mluví jiným jazykem, že slaví jinak Vánoce, nebo něco podobného... Anebo si myslíte, že třeba vzhledem k věku tuto rozdílnost ještě nevnímají...

No určitě jsme to vnímali. Protože my jsme totiž připravovali rozsvěcování stromu vánočního v českých koledách, to s námi nacvičovaly i ty děti... Pak jsme hodně učili písničky a na oplátku pak jsme se učili jejich písničky vánoční a my jsme slavili na škole i potom v lednu ukrajinské Vánoce. Takže jsme tam měli i přímo slavnost s ukrajinským jídlem. A vlastně ty naše děti se do toho zapojily a kdo chtěl dobrovolně, tak mohl i s těmi dětmi vystupovat a zpívat třeba Tichou noc v ukrajinštině a pak Tichou noc v češtině a pak se tam hrála i hymna ukrajinská. A pak jsme to měli zařízené s ukrajinskými asistentkami, že se oblékli i do těch krojů a bylo to opravdu skvělé. Takže my jsme to fakt jako prožívali hodně a i jsme si o tom právě povídali, i v družině. Paní vychovatelka zapojila právě ty rozdíly do zvyků českých a do zvyků ukrajinských. Takže my jsme to jako propojili a už v té druhé třídě si myslím, že ty děti potřebují to vidět a znát.

Řekla byste, že čeští žáci tedy sehráli nějakou pozitivní roli při podpoře té adaptace?

My tam máme některé typy, kteří jsou pečovatelé, takže ti se jich hnedka ujali a hnedka chtěli být jejich kamarády, takže já jsem to nechala na každém dítěti. Někdo se družil víc, někdo méně a samozřejmě jsme to nechali na dobrovolnosti těch dětí z Ukrajiny, jestli se chtěli otevřít hned, jestli si chtěli hrát. Samozřejmě když holčička byla smutná, tak jsme ji nechali v klidu. A naopak třeba taková mírnější holčička za ní šla, jestli si s ní chce hrát hru, tak potom už se zapojila i ta malá... Nebo třeba jsem pozorovala v družině, že ty holčičky se třeba ani nechtěly družit, ale paní vychovatelka dokázala úplný zázrak, že si zahrála s ní a pak se připojili i ostatní, nebo přijala i ostatní ke hře... Jako byly tam samozřejmě i výkyvy – nevím, čím to bylo. Ale většinou to bylo tak, že ty děti v té družině měly větší prostor. Proto jsem taky přemlouvala tatínka od chlapečka, ať do té družiny chodí, protože tam se naučí víc česky a podobně.

Spolupracujete s dalšími pracovníky školy? Se speciálním pedagogem, nebo psychologem a podobně, na podpoře té adaptace a vzdělávání žáků...

Spolupracujeme všichni. Pracuje tam psycholožka, ta i párkrát za námi přišla do třídy. Dělala tam i relaxační chvilky, poznávala děti i ty ukrajinské i ty další, které byly potřeba, takže psycholožka u nás byla. Speciální pedagožka vlastně také, byla pozorovat, jak se začlenili. Vyplňovali jsme dotazník adaptační po měsíci, po dvou myslím, takže toto jsme udělali... No a co se týče těchto spoluprací, tak my tam máme skvělého inkluzivního pedagoga, který všechno takto vyřídí a nějak to rozvrhově takto ošéfuje. Jsou tam i kroužky pro Ukrajince, takže děti se zapojovaly, chodili tam i naše děti. U nich ty kroužky byly zdarma, v rámci adaptace to platila škola nebo sdružení přátel školy, takže v tom se jim v tom prvním pololetí ulevilo. Myslím si, že ta spolupráce u nás probíhá fakt dobře. Jak je budu učit je samozřejmě na mě – hodně používám ty Montessori pomůcky. Myslím si, že byl zásadní ten první půl rok, kdy oni potřebovali osahat si ty tvary a učivo druhé třídy (tvrdé měkké souhlásky apod.). Se všema jsem to procházela i na doučování a pochopili to. Problém byl jen s tou délkou a vyslovováním těžších slov.

Co byste řekla o spolupráci s rodiči – jste v kontaktu?

Určitě. V kontaktu jsme minimálně dvakrát, třikrát týdně. Je to hlavně písemná forma, někteří nerozumí, když mluvím česky. Oni si to přeloží do překladače, emailem nebo smskou. Já jsem jim poskytla osobní číslo, chtěla jsem být s nimi víc v kontaktu, aby to měli víc ulehčené. Takže i o víkendu, kdy se děly ty věci okolo zmizelého tatínka, tak jsme si

volali i o víkendu. Pro ně jsou nejhorší akce, kdy jdeme někam s batůžkem, tak nevěděli, jestli si má sbalit aktovku, nemá si vzít aktovku... Fakt tyto věci všechny člověk i když posíláme přes ten systém, tak oni do nedokážou třeba ovládat. To už jsem vysvětlovala dvakrát, třikrát, ale pořád to nepoužívají tak, jak bych si třeba přála. Takže ze začátku jsem jim i po ránu třeba psala azbukou zprávou, potom už jsme se domluvili, že si to budou překládat, tak jsem jim to psala v češtině. Komunikace bezproblémová, oni jsou skvělí, když jsem potřebovala nějakou informaci, tak oni hnedka reagovali, když oni něco potřebují, taky jim odpovídám.

Jaké byste řekla, že byly překážky při vzdělávání? Byly nebo jsou nějaké obtíže žáků ovlivňující vzdělávání? Co bylo pro ně obtížné, jestli je něco takového.

Pro ně byl největší problém porozumět českým větám, českému vysvětlování třeba i organizace. Co teď budeme dělat a podobně. Takže ze začátku pro všechny děti jsem měla na skříňkách fotky, jména, to věděli, kam si co mají dát. Na tabuli máme pořád obrázky s učebnicemi i se sešity, takže se orientovali zrakem, i když se to řeklo, tak měli tu zrakovou oporu. Potom oni se naučili pár základních vět – že potřebují na záchod, nebo jaký mají problém vysvětlili, to podle slovníčků jsme jeli, to byl problém spíš komunikační. Že ze začátku jsme si nerozuměli... Nejhůř na tom byla ta holčička, co poplakávala, ta se cítila asi nejvíc ztracená...

Co jste v tu chvíli dělala, když jste viděla, že to je pro ni takto náročné?

Když jsem nevěděla, tak jsem poprosila tu holčičku, co tu byla déle, aby ji vysvětlila, co říkám. Obejmula jsem ji, řekla jsem prostě: „v pohodě, v klidu“, že ať to zkusí pochopit. Ukázala jsem ji na obrázku to v tom slovníčku. A když to nemohlo, tak jsme potom volali asistentku, když se třeba sekla. Ona kolikrát měla, že se zasekla a nechtěla ani pohnout hlavou a koukala tak do dáli a čekala asi, až si ji všímat přestanu. Takže jsem přestala, nechala jsem ji v klidu, dělala jsem s ostatními dětmi a potom jsem se vrátila. Takže v tomto byly začátky nejtěžší, že ta komunikační bariéra... Oni přišli a defacto za měsíc přišli do toho kolektivu, kde se mluvilo úplně jinou řečí a oni nerozuměli.

Vnímáte, že teď už to funguje? Po jak dlouhé době si myslíte, že se to překlonilo k lepšímu? Vnímáte v edukaci stále nějaké výrazné bariéry?

Já bych řekla, že okolo Vánoc už to bylo lepší, že minimálně ty tři, tři a půl měsíce potřebovali. Po vánočních prázdninách, kdy se vrátili po Novém roce, tak už to bylo skvělé, už mi ten kolektiv připadal, že je takhle

pohodový. Už věděli, do čeho jdou. Už i ty děti dokázaly reagovat, zúčastnili se akcí.

Všimla jste si speciálních potřeb těchto dětí při vzdělávání? Potřebovali více času na vypracování aktivit a podobně?

Tak určitě jsem dávala větší čas na dokončen práce. Zkracovala jsem jim texty. Dávala jsem jim méně úloh. Pokud úlohu neudělali, tak jsem řekla: „fajn, tak to uděláš to zítřka“. Prostě nechávala jsem je libovolně tak, aby se cítily v pohodě a abych na ně netlačila. Tam byl takový přístup – nechme to plynout, hlavně ať si to užiješ tady v té škole, ať jsi v dobré náladě, ať seš v klídku. A prostě, my jsme tady proto, abychom ti pomohli.“ A byly tam i děti, které za nimi šli, pomáhali. Nebo na koberci máme takové malé skládací stolečky, takže tam si třeba sedly ty děti rychlejší s tím dítětem ukrajinským a pomáhali vysvětlovat, nebo když tam byla asistentka, tak pomáhala dítku. Nebo té skupince těch tří, pracovala s nimi na koberci odděleně od té třídy. Anebo naopak oni byli v lavici a my jsme byli na koberci. Že občas jsem to takto i rozdělila, když byla možnost, aby mohli pracovat svým tempem a mohli udělat třeba jedno cvičení a my jsme mezitím udělali tři nebo pět cvičení. Jo fakt tam bylo potřeba toho specifického přístupu a individuálního přístupu. Protože to fakt nejde, ty děti potřebovaly prostě si to vůbec dokázat přečíst, pochopit ten text, a to se nedá.

Co se týče klasifikace a hodnocení žáků – upravovala jste nějak hodnocení? Nastavila jste pro hodnocení ukrajinských žáků jiná kritéria?

My máme do třetí třídy u nás na škole slovní hodnocení, od čtvrté třídy už máme známky do devítky. Takže my teď do třetí třídy máme výhodu tu, že rodičům popisujeme to, co umí. Vyzdvihujeme to, co se jim podařilo a vlastně napíšu tam v čem chybovali. A vidí to třeba i v procentech, jestli uspěli nebo neuspěli. Takže na vysvědčení, když to řeknu všeobecně, tak češtinu měli dvojku, holčička měla i z matematiky dvojku, protože se ji nepodařila písemka, i když ji měla zkrácenou, tak prostě nedokázala ani slovní úlohy, nechtěla jsem ji pomáhat... Tak tam jsme přimhouřila oko a dala jsem ji dvojku. A oni nevěděli, že to je dvojka, protože jsme to opsali těmi slovy.

A testy upravujete? Někteří učitelé tvoří dva druhy testů...

Testy upravuju. Já jsem dělala tři druhy. Dělala jsem to, že ukrajinským dětem, když měli něco psát, tak jsem jim tam napsala psacím písmem výběr slov a oni potom dělali jakoby opis, že vybrali to slovo a opsali to. Ale české děti to měly bez této nápovědy a dělaly přepis, nebo psali

z tiskacího do psacího. Určitě jako. Určitě jsem musela dělat několik druhů prací.

V rámci metod a organizace výuky – upravujete to nějak, že byste zadávala práci zvlášť těm ukrajinským žákům a zvlášť ostatním?

Část dělají s námi, ale právě tím, že jim to zkrátím – nebo řeknu: „vy to uděláte potud, můžete si jít na koberec a potom za vámi přijdu“, nebo když tam je ten asistent, tak jim pomůže... Nebo když prostě cítí v pohodě, tak zůstanou s námi a pracují. Nechávala jsem to na libovůli. Když to dítě tu látko chápalo, tak s námi bylo, a když potřebovalo zpomalit, tak jsme to upravili tak, že šlo stranou a pracovalo svým tempem. Já jsem třeba zadala třídě práci a šla jsem se mu věnovat. Anebo když tam byl ten druhý pedagog, nebo asistent, tak zaskočil. Takže fakt, my jsme... To je všechno improvizace podle toho, jak je potřeba v té třídě. Protože každý den je jiný. Třeba jeden den jsou úplně skvělé a podruhé jsou smutné a potřebují zkrátka pomoc – vůbec být psychicky v pohodě. A teď, když jsem na nemocenské, tak vím, že se té holčičce malé i po mě stýská, že teď je možná i víc doma. Protože prostě špatně nese změnu, takže i tak... Tak doufejme, že to bude zase všechno v pohodě, až se vrátím...

Jaké prvky Montessori výuky se vám při výuce ukrajinských dětí osvědčují?

Sebereflexi děláme, smajlíky. Děti si můžou zakreslit, jak se cítily po té hodině... Takže toto... Většinou to bývá tak napůl, že dobrý. A když se jim dařilo, tak dali veselého smajlíka. Takže určitě s tím pracujeme... Chodíme na kruh, tam pracujeme i s předváděním těch pomůcek, že názorně ukážu, jak se s pomůckou pracuje. Hodně děláme s pohyblivou abecedou. Takže ty děti si mohou skládat slova. Spolupráce. Skupinová práce. Práce ve dvojicích. Toto všechno jsme se měli učit ve druhé třídě a učili jsme se to s těmi žáky. A pokud nevěděly, tak naše děti jsou skvělé, že ji pomohly a nebraly to, jako že by nevěděli, nebo že by se jim posmívali.

Zdá se vám, že ukrajinské děti se drží spíše dál od českých? Někteří cizinci mají tendenci si udržet to svoje a být hodně pospolu, anebo naopak mají chuť se zajímat o cizí kulturu. A vlastně jestli i ty české děti, jestli se zajímají o ty kulturní odlišnosti, nebo to moc neřeší? Jak jste toto vnímala?

Toto jsem o přestávkách vnímala, jak říkáte, že si většinou povídali ti tři spolu anebo běhali po třídě, kde máme prostor vzadu na koberci. Nebo venku na chodbě spolu dělali nějakou aktivitu. Takže to se drželi spolu ze začátku. Pokud k těm Vánocům se to rozpouštělo, že už byli i s těmi českými. Ono to... Jak to říct, někdy to bylo, že chtěl. A někdy to ty

naše děti neřešily a měly svoje starosti a svoje aktivity, ale zapojovaly do toho i ty ukrajinské děti, že jim třeba ukázali, co si donesli a bavili se s nimi i o přestávce.

Ovlivňovala jste to, aby například spolu více spolupracovali? Je to takto za vás v pořádku, když tam mají takto dvě skupiny?

Určitě jsem to vnímala. A pokud ukrajinské děti dvě chyběly a bylo tam jedno samo, a viděla jsem, že se třeba stranilo, tak jsem potom pobídla taky některé děti, které byly samy, jestli si nechtějí společně zahrát nějakou hru. Jako takto. Ale přestávku jim nechci nějak organizovat, to je jejich volba, co budou dělat... Samozřejmě, kdyby tam byl nějaký problém, tak bych do toho zasáhla. A v hodině při skupinové práci – tam se snažím do toho zasahovat, aby to bylo košer, aby prostě spolupracovali a tak.

Každopádně vím, že na škole to není takhle růžové jako třeba u nás ve třídě, protože byly třeba učitelky ve vedlejších třídách, kde ani třeba ani neřekli rodiče, že odjíždějí na Ukrajinu a odešli, ani panu řediteli nic nenahlásili a teď najednou se vrací a chtěly by znova žáka umístit. A to samozřejmě na to místo už není. Jakože tady byly třeba i problémy v jiných třídách, ale to by vám musely říct učitelky, které to zažívaly. Já jenom, co vím z povzdálí... Tak samozřejmě je to všechno o lidech, když člověk chce, tak dokáže najít společnou řeč. Ale když vlastně ti rodiče nemají ani sílu ani chuť spolupracovat s tou školou, tak potom jsou problémy a pak tam můžou vznikat ohniska sváru. Třeba vím, že pan ředitel z toho kolikrát byl naštvaný i smutný, že nevěděl, byl v nejistotě, jestli vůbec to dítě přijde. Učitel nevěděl, co má psát do absence, jestli přijde/nepřijde. Nemohl se třeba rodičům dovolat a tak. To teda já jsem nezažila, ale vnímám ty problémy, že fakt jsou. Všechno to je o lidech, no.

Mají ty děti motivaci učit se češtinu? Někteří učitelé mi říkali, že nemají tu chuť, protože doufají, že se budou vracet na Ukrajinu...

U nás vím, že ta holčička, co je tu nejdéle, tak od ní maminka mi říkala, že se právě na Ukrajinu už vracet nebudou. Že se jim tady líbí a že tady zůstanou. Takže ti mají chuť nejvíc se vzdělávat. U ní teda cítím problémy, které budou dysgrafické a dyslektické, ve třetí třídě ji pošlu asi i na vyšetření, protože tam se začínají objevovat i tyto vady. A u té holčičky nejmenší, tam to není jisté, jestli se budou nebo nebudou vracet. Tam není snaha od té maminky, která neumí česky, doma s tou holčičkou třeba něco dělat. Matematiku ano, ale čeština je pro ně obtížná. Takže proto jsem jim nabízela online hodiny, že s tou holčičkou budu dělat, aspoň něco, pomalu, aby nevypadla z toho obrazu. Ale tam vím, že ona je víc nemocná, tak ani na to nemá sílu. U těch dětí ta psychosomatika je tak

provázaná, že tam prostě je důležité, aby ty děti byly v pohodě a pak teprve můžu mít nějaké cíle výukové. Ale tady to všechno je o té psychice. A ten chlapec, ten je v klidu. Ten si myslím, že zatím tady budou, dokud tatínek tady bude mít práci. A snaží se. Ale je to kluk, takže píše tím svým způsobem, střídavým písmem, občas dává pozor, občas nedává pozor, tak uvidíme, jak to bude dál.

A napadá vás něco, co vám výrazně pomohlo při tom vzdělávání? Něco, co byste třeba doporučila začínajícím pedagogům? Když jste vlastně ze začátku neměla s tím zkušenost, tak jestli jste přišla na něco, co se vám osvědčilo?

Určitě bych teda doporučila, kteří se učí to písmo, tak aby si pořídili aspoň ty sady té pohyblivé abecedy, nebo abecedy s pruhem z Montessori. Protože tím, že ty děti vidí ty tvary, osahají si je, mohou vidět tvary v různých podobách, tiskací/psací, malé/velké. Tak toto mi nejvíce pomohlo. Že my jsme fakt hodně chodili. Oni potřebovali hodně pohyb. Oni potřebovali tu frustraci fakt vyběhat. My jsme neseděli jenom tak. My jsme dělali hodně pohybových věcí. Takže hodně zapojovat pohyb, hodně zapojovat smysly a tyto Montessori pomůcky pro češtinu. Takže toto bych určitě doporučila.

Všimla jste si tedy nějaké frustrace, nebo projevů traumatu? Když říkáte, potřebovali to vyběhat...

No určitě. Tak ono taky člověk nevidí do těch rodin. Ale když se podívám na dítě, jestli pospává na lavici, jestli je smutné, nebo jestli kouká jen tak do prázdna, tak je vidět, že ty děti řešili v sobě ty zmatky nebo tu bolest té maminky, která fakt jako plakala a nevěděla prostě o otci, jo... Takže tohle to si myslím, že hodně ovlivňuje.

Jak probíhala u vás situace během pouštění zkoušky sirén?

Jo. To jsme se právě báli poprvé, když byly sirény první středu v září. Takže to jsme teda hodně... Jsme je uklidnili a říkali, že to je zkouška, že to je pořádku. Takže tohle to. No, to jsme se báli. To jsem měla spíš strach já větší. A oni „jo, jo, já vím...“ No, takže to je pravda, to jsem si ani nevzpomněla.

Takže to zvládaly?

Zvládli. Ale samozřejmě trhli sebou. Člověk sebou trhne, když to slyší. Chvíli jim to trvalo. My jsme je uklidnili, že toto je zkouška u nás, kdyby byla potřeba něco řešit... Potom jsme si to ukázali v kalendáři, takže potom už věděli...